

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

ŠPELA ANTLOGA

**Glasovne posebnosti v rokopisnih in objavljenih pesmih
Jožefa Lipolda**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

ŠPELA ANTLOGA

**Glasovne posebnosti v rokopisnih in objavljenih pesmih
Jožefa Lipolda**

Diplomsko delo

Mentorica: red. prof. dr. Irena Orel

Univerzitetni študijski program
prve stopnje

Ljubljana, 2013

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici red. prof. dr. Ireni Orel za dragoceno strokovno pomoč in usmerjanje, vložen trud in čas ob nastajanju diplomskega dela in ne nazadnje za pobudo o raziskovanju danes nepoznanega mozirskega pesnika.

Posebna zahvala gre staršem, ki so mi vedno stali ob strani in z veseljem spremljali moje delo, me spodbujali in nudili podporo v vsakem trenutku.

Hvala pa tudi ostalim najožjim članom družine ter vsem prijateljicam in prijateljem za nasvete, razumevanje in lepe trenutke.

Izvleček

Plodovito pesniško ustvarjanje Jožefa Lipolda, mozirskega pesnika in duhovnika, je ostalo razmeroma neraziskano in neobdelano. V glasovnem pogledu je bil Lipoldov jezik v pesmih zelo neenoten in z nekaterimi elementi domačega narečja. Glede na celoten opus je bilo natisnjenih malo njegovih pesmi in še te – poleg samostojne zbirke brambovskih pesmi s štirimi slovenski pesmimi (1810) – v dveh pesniških zbirkah, kjer je vodilno vlogo pri izboru, urejanju in oblikovanju imel A. M. Slomšek, med drugim pomemben slovenski narodni buditelj in zagovornik enotne knjižne slovenščine. Lipoldove rokopisne pesmi se po glasoslovni (pa tudi oblikoslovni, leksikalni in skladenjski) ravnini vidno razlikujejo od objavljenih, kar priča o Slomškovih posegih v duhu prizadevanj za poenotenje vzhodno- in osrednjeslovenskega jezika. Dokazovanje popravkov v smislu približevanja splošnoslovenskemu jeziku bo potekalo z glasovno analizo rokopisnih in objavljenih pesmi ter primerjavo izkazanih refleksov.

Ključne besede: Jožef Lipold, 19. stoletje, zgornjesavinjsko narečje, glasoslovje, pesmi

Abstract

Poetic creation of Jožef Lipold, poet and priest from Mozirje, has remained mostly unknown and unresearched. Lipold's language in poems is very variable and with elements of his dialect. Except of his own collection of poems (1810), relatively small amount of his poems had been published. We find them in two almanacs, which were both created or edited by A. M. Slomšek, an important initiator for uniformity of Eastern and Central Slovene language. Poems in Lipold's manuscript, compared to the published, reflect big differences on phonological (and also morphological, lexical and syntactic) level. Phonological comparison of poems in manuscript and published poems will show, how redacting of A. M. Slomšek was based on his effort to unify the Slovene language.

Key words: Jožef Lipold, 19th century, the Upper Savinja dialect, phonological analysis, poems

Vsebina

1 O življenju in delu Jožefa Lipolda	5
2 Predstavitev virov obravnavanih pesmi	6
2.1 Lipoldova rokopisna zapuščina	6
2.2 Brambovske pesmi	7
2.3 Koroške in štajerske pesmi.....	7
2.4 Drobtinice.....	8
3 Slomškova puristična dejavnost in uveljavitev t. i. novih oblik.....	9
4 Značilnosti zgornjesavinjskega narečja.....	11
5 Primerjava Lipoldovih rokopisnih in objavljenih pesmi.....	12
5.1 Glasovne posebnosti v zbirki brambovskih pesmi.....	12
5.1.1 Samoglasniške spremembe	12
5.1.2 Soglasniške spremembe	15
5.1.3 Pisne posebnosti	15
5.2 Primerjava pesmi v rokopisih, <i>Drobtinica</i> in <i>Koroških in štajerskih pesmih</i>	16
5.2.1 Samoglasniške spremembe	18
5.2.2 Soglasniške spremembe	23
6 Sklep.....	26
7 Viri in literatura.....	29

Seznam prilog

Priloge I: Rokopisne pesmi

1. Slovo rokodelca.....	I
2. Slovo od staršo.....	I
3. Od ure počitka.....	II
4. Od plevic.....	II
5. Od ženitve.....	III
6. Žalovanje za moža.....	IV
7. Od tabakarjev.....	V
8. Od žnidarjou.....	V
9. Juterna pesem.....	VI
10. Fantinam za sprehaj.....	VII
11. Od svetliga cesarja Ferdinanda I.....	VII

Priloge II: *Brambovske pesmi (Land-Wehrs Lieder des zusammen gesetzten zillier Bataillons)*

1. Pejsem za Odhod.....	VIII
2. Pejsem od gnadliuga gospoda Hauptmana Auzula.....	VIII
3. Pesem od otaleinje ta zaslužene Medalie.....	IX
4. Pejsem za prihod damu.....	IX

Priloge III: Pesmi iz *Koroških in Štajerskih pesmi (1852)*

1. Štajersko vino.....	X
2. Kmetija bogatija.....	XI
3. Dobrovoljni kosci.....	XII
4. Vesele ženjice.....	XIII
5. Gorski ovčar.....	XIII
6. Pravičen žold.....	XIV
7. Mladenčam.....	XV
8. Mladim deklicam.....	XVI
9. Popotnica za sina.....	XVII

Priloge IV: Pesmi iz *Drobtinic*

1. Terice (1846).....	XVIII
2. Perice (1846).....	XIX
3. Pesm za Flosarje ali veslarje (1849).....	XIX
4. Mati per zibeli (1850).....	XXI
5. Verli mož (1850).....	XXI
6. Neveste slovo (1850).....	XXII
7. Zdravica svetlimu cesarju (1850).....	XXIII
8. Slovo mladenča ki na vojsko gre (1850).....	XXIII
9. Od begunov ino tobakarjev (1850).....	XXIV
10. Sedanji svet (1850).....	XXV
11. Pjancam žganopivcam (1850).....	XXVI
12. Od komunistov (1850).....	XXVI
13. Otroci na paši (1851).....	XXVII
14. Možkemu spolu (1851).....	XXVIII
15. Dekliška modrost (1854).....	XXVIII

Uvod

V diplomskem delu sem primerjala pesmi mozirskega duhovnika Jožefa Lipolda iz njegove rokopisne zapuščine z objavljenimi pesmimi v Slomškovih *Drobtinica* in Ahaclovi zbirki *Koroške in štajerske pesmi*. Čeprav je kot izdajatelj slednje podpisan Matija Ahacel, je zbirko v resnici urejal in v skladu s svojimi nazori o poenotenju jezika oblikoval Anton Martin Slomšek (Hrastelj v Stanonik 2012: 98). Janko Glazer v edini nekoliko obsežnejši biografski razpravi o sicer nepoznanem pesniku Jožefu Lipoldu pravi, da se natisi v Ahaclu »znatno razlikujejo od rokopisa, kar gre najbrž na rovaš Slomšku, ki je pesmi jezikovno in metrično ogladil, jih deloma okrajšal, mestoma pa celo vsebinsko predružačil (npr. pri naštevanju štajerskih vin)« (Glazer 1993: 426). Kakor v Ahaclovi zbirki se tudi pesmi v *Drobtinica*, kolikor so ohranjene, znatno razlikujejo (prav tam, 427), kar bom potrdila s primerjavo pesmi iz rokopisne zbirke *Od tabakarjev*, ki je bila objavljena pod naslovom *Od begunov ino tobakarjev* v *Drobtinica* 1850. Žal nobena od ostalih pesmi, ki so ostale pri Lipoldu in bile kasneje arhivirane v rokopisne snopiče, ni bila natisnjena, zato bo primerjava temeljila na enajstih izbranih pesmih v rokopisu z devetimi, objavljenimi v Ahaclovi zbirki (1852), ter petnajstimi iz *Drobtinica*, ki jih je leta 1846 zasnoval in do leta 1862 urejal A. M. Slomšek. Iz rokopisne zbirke sem izbrala enajst pesmi in izpisala besede, ki odražajo narečne glasovne posebnosti, ter jih nato razporedila glede na glasovne pojave. Pri tem sem upoštevala vse dvojnice, tudi če je bila ena knjižna. Pri analizi objavljenih pesmi sem upoštevala narečne glasovne posebnosti in tudi tiste knjižne oblike, ki so v rokopisih odražale narečno podobo. Tako se je pokazalo, katere posebnosti izkazujejo ožjenarečno podobo Lipoldovega jezika v rokopisnih pesmih, katere posebnosti so sicer širše razprostrene in jih izkazujejo tako rokopisne kot objavljene pesmi, katere in v kolikšni meri jih objave odpravljajo in katere od teh popravkov lahko razumemo kot posledico Slomškovega dejavnega prizadevanja za poenotenje slovenskega knjižnega jezika.

1 O življenju in delu Jožefa Lipolda

Ljudski pesnik in duhovnik Jožef Lipold se je rodil 29. marca 1786 v Mozirju. Po končanem privatnem šolanju pri stricu v Grižah, ki je prvi v njem vzbudil zanimanje za jezik in pesmi, je peti razred gimnazije dokončal v Mariboru, nato pa odšel na študij modroslovja v Gradec. Izobraževanje je nadaljeval na bogoslovju v Ljubljani, leta 1808 pa je bil posvečen v duhovnika. Do 1815 je opravljal različna duhovniška dela po Sloveniji – bil je kaplan v Šmartnem pri Slovenj Gradcu, Vitanju in v Konjicah, med tem pa je eno leto (1809–1810) delal kot vojni kurat celjskega domobranskega bataljona. Od 1815 pa do smrti leta 1855 je bil župnik na Rečici (Glazer 1992: 426).

Njegovo pesniško ustvarjanje poleg prevajanja nemških brambovskih pesmi bogatijo še številne cerkvene pesmi, ki so ostale samo v rokopisih, ter zabavljaške, veseljaške pesmi, napitnice, pesmi o štajerskem delavcu, kmetu, delavnih ženah, preprostih in vsakdanjih kmečkih opravilih ter splavarstvu in lovu. Večina njegovih pesmi je napisanih v šaljivem tonu in so poleg sprostitve namenjene še podajanju moralnih nauk in vzgoji poštenega človeka. Pesmi so napisane v narečnem, pogovornem, ljudskem jeziku in naslavljajo preprosto štajersko ljudstvo.

Poleg neobjavljenih cerkvenih je tudi večina posvetnih pesmi ostala v rokopisnem gradivu. Po pregledu Slomškovich *Drobtinic* in Ahačlove zbirke *Koroške in štajerske pesmi*, ki sta do sedaj edina znana vira Lipoldovih objavljenih pesmi (poleg samostojne zbirke 1810), je bilo natisnjenih 21 njegovih pesmi, njegova rokopisna zapuščina pa obsega kar 1150 slovenskih pesmi, pa tudi nekaj nemških, latinskih in dvojezičnih. Prve objavljene pesmi v *Drobtinica* še nosijo njegovo ime, med tem ko v kasnejših objavah ter v *Koroških in štajerskih pesmih* objavlja pod vzdevkoma Lipold Rečiški in Lipold Ročički.

Po Glazerjevem mnenju sta dve glavni pobudi za njegovo pesniško ustvarjanje ter zanimanje za slovenščino bivanje v Mariboru, saj so se takrat na gimnaziji pod vodstvom Andreja Kavčiča še opravljali izpiti iz slovenščine, najbolj pa ga je zagotovo spodbudila selitev v Ljubljano, kjer je ravno v času njegovega študija Vodnik izdal *Pesmi za pokušino* (Glazer 1992: 426) in malo kasneje *Pesmi za brambovce* (1809).

»Pesnik rečiški« je bil družaben, vesel človek, zložil je več kot tisoč pesmi, posebno prigodnic – nekatere je tudi pel – pomembnejše med njimi so šaljive in zbadljive splavarske. (Orožen 1971: 215). Kljub njegovi prešerni naravi pa so bile zbadljivke namenjene tudi ljubljanskemu kulturnemu krogu, ki je odklanjal pesniško dejavnost, namenjeno preprostemu ljudstvu. Leta 1833 se je Slomšek med potovanjem ustavil v Rečici in »[ž]upnik Lipold, »slavljeni pesnik in improvizator« je takoj odprl folijant pesmi in iz njega deloma bral deloma pel, pri tem pa »prav krepko zabavljal čez Ljubljance«, ki so mu celo zbirko, poslano neposredno škofu, da jo natisne, zavrgli« (Glazer 1992: 426).

Lipoldovo pesniško ustvarjanje bi torej lahko razdelili v tri večje skupine:

- brambovsko pesništvo, s katerim je dramil in krepil narodno zavest,
- cerkvene pesmi, ki so podpirale in vzdrževale versko in kulturno držo ljudstva,
- posvetne pesmi, namenjene preprostemu ljudstvu – v enem sklopu gre večinoma za pesmi različnih stanov (»stanovske pesmi« o žnidarjih, čevljarjih, vojaki, krojačih, opravih kmetov in kmetic na polju), v drugega pa bi spadale zabavljajske pesmi in zdravice.

Po Glazerjevem mnenju sta za njegovo pesništvo značilni predvsem dve izrazni obliki – »domačijskost« (zbadljivke, šaljivke, deloma tudi splavarske) in hkrati pretirano oziranje na tuje, predvsem nemške vzorce Ch. Schmida. Vsaj deloma je prevajal in prirejal tuje tekste, iz nemških tekstov pa je zajemal tudi napeve, tako da si v pesmi izmenično sledita slovenski in nemški verz. Najbolj odmevne so bile svojčas njegove splavarske pesmi, nekatere med njimi pa so zaradi ponavljajočih se napevov celo ponarodele. Takšna je nedvomno *Flosarska pesem*, »zgornjesavinjska splavarska himna«.

2 Predstavitev virov obravnavanih pesmi

2.1 Lipoldova rokopisna zapuščina

Ohranjene zapiske, prepise, pesmi drugih zbiralcev in izvirne pesmi hranita deloma NUK v Ljubljani, deloma pa Univerzitetna knjižnica v Mariboru. Kdaj je Lipold začel pesnikovati, ni znano. V zvezku, v katerega si je v šolskem letu 1806/7 zapisoval predavanja iz moralke, je zapisanih 11 pesmi, ki pa niso datirane in so bile vsaj deloma vpisane pozneje. Prva datirana zbirka z njegovimi pesmimi je iz leta 1829, ki vsebuje 92 pesmi (Glazer 1992: 426). Svoje

plodovito ljudsko ustvarjanje je zapisoval v snopiče po 20 do 30 listov, te t. i. pesemske protokole ali registre pa je dal vezati v knjige. Macun poroča o šestih takih knjigah, ohranile so se štiri. Nebroširane pesmi ostajajo v beležnicah in na posameznih listih. Skupno se je ohranilo 1150 slovenskih, 63 nemških, 3 latinske in 4 dvojezične pesmi (Glazer 1992: 427). Analiza bo temeljila na enajstih rokopisnih pesmih z Lipoldovim podpisom: *Od tabakarjev*, *Od ženitve*, *Od svetliga cesarja Ferdinanda I.*, *Žalvanje za moža*, *Juterna pesem*, *Od plevic*, *Od žniderjou*, *Od ure počitka*, *Slovo od staršo*, *Fantinam za sprehaj* in *Slovo rokodelca*.

2.2 Brambovske pesmi

Brambovske pesmi z nemškim naslovom *Land-Wehrs Lieder des zusammen gesetzten zillier Bataillons* so izšle leta 1810 v Celju. Nastale so v času, ko je bil Lipold kaplan štajerski cesarski vojski, in so bile namenjene spodbujanju avstrijskega patriotizma. Kratka, 24 strani obsegajoča zbirka pesmi z narodnoprubudno vsebino prinaša 5 nemških in 4 slovenske pesmi v bohoričici, ki pa ni najbolj dosledno izpeljana. Za zapis fonema *c* uporablja grafem *z* (*zefsarfka*), za zapis *s* uporablja grafema *f* (*fmo*) in *fs* (*pi fsmo*), *z* pa zapisuje *s* (*sdrauje*) in *f* (*faflushen*); *č* zapisuje s *zh* (*ropozhe*, *rudezhu* (2)) in *tsh* (*rudetshu* (2)), *š* s *sh* (*na shmo*), *ž* pa zapisuje s *sh* (*surashnika*).

*Pejsem za odhod*¹, *Pejsem od gnadliuga gospoda Hauptmana Auzula*, *Pejsem od otaleinje ta zaslužene medalie* in *Pejsem za prihod damu* iz omenjene zbirke govorijo o zvestobi avstrijskemu cesarju in zaupanju v boga ter z moralnimi nauki spodbujajo domače vojake k boju, osmišljajo njihove boje in jim obljublajo čast tudi po smrti.

2.3 Koroške in štajerske pesmi

Koroške in štajerske pesmi je prva slovenska posvetna pesmarica z napevi, ki je v treh natisih izšla pod različnimi naslovi. Prvič je izšla v bohoričici leta 1833 z naslovom *Pesme po Koroškim ino Štajerskim znane*. Zaradi uglasbenih pesmi s dodanimi notami je bila pesmarica med ljudstvom zelo priljubljena in tako v enem letu razprodana, zato je leta 1838 zbirka v malo popravljeni in razširjeni obliki ponovno izšla pod naslovom *Koroške ino Štajerske*

¹ Vse pesmi v diplomskem delu, ki so bile napisane ali so izšle v bohoričici, sem zaradi lažje obravnave in večje preglednosti prečkovala v gajico.

pesme (v bohoričici). *Koroške in Štajerske pesmi* v tretjem natisu leta 1852 pa namesto vsebinskih sprememb prinašajo v gajico prečrkovane pesmi z nekaterimi glasoslovnimi in oblikoslovnimi popravki v skladu s časom normiranja knjižnega jezika in vpeljave t. i. novih oblik.

Čeprav je bila pesmarica izdana pod Ahaclovim² imenom, je dejansko »[a]vtor te knjige Anton Martin Slomšek sam, saj je gradivo zanjo zbral on in si jo zamislil kot pripomoček za odpravo po njegovem neokusnih folklornih pesmi. Toda Ahacel naj bi bil poravnal zanjo stroške tiska« (Hrastelj v Stanonik 2012: 98). Slomšek je tako sprožil pobudo, vodil potek dela in z Ahaclovo finančno podporo omogočil njeno uresničitev. Da namen knjige ni bil zgolj natisniti z notami opremljenih pesmi, ki so jih ljudje že poznali (ob takih pesmih je namesto avtorja pripisano »enokoljko popravljene« ali »na novo zložene«), izvemo iz uvoda, kjer je zapisano, da je pesmarica namenjena duhovnikom in učiteljem, da bi z njimi odstranili umazane pesmi, ki so bile razširjene med narodom (Ahacel 1838: 3–4). Ravno zaradi te moralno-vzgojne note pa je zbirka doživela kritiko Čopovega kroga, saj izbrane pesmi niso bile niti blizu smernicam »visoke« svetovne poezije, kakršno sta si prizadevala na slovenskem uveljaviti Čop in Prešeren. V bolj praktičnem smislu pa je bila knjiga namenjena pouku slovenščine, ki je bila leta 1821 uvedena na celovško bogoslovje.

Koroške in štajerske pesmi vsebujejo v drugem in tretjem natisu naslednje Lipoldove pesmi: *Štajersko vino*, *Kmetija bogatija*, *Dobrovoljni kosci*, *Vesele ženjice*, *Gorski ovčar*, *Pravičen žold*, *Mladenčam*, *Mladim deklicam*, *Popotnica za sina*.

2.4 Drobtinice

Slomšek je v Celovcu osnoval ter izoblikoval svoj jezikovni krog. Njegova dejavnost je bila usmerjena predvsem v vzgojo mladih pesniških talentov njegovih varovancev, bogoslovcev. Uvajal jih je v leposlovje, jih seznanjal s slovenskimi slovstvenimi sodobniki in jih spodbujal k pisanju in objavljanju del. Učenci so lahko objavljali v *Drobtinica*h, ki jih je Slomšek začel izdajati leta 1846. Lipold se je sicer razvijal kot samostojni ljudski pevec, brez Slomškovega duhovnega in literarnega vodstva (Gspan 1949: 405). Ko je po objavah v Ahaclovi zbirki

² Matija Ahacel je bil pomemben koroški literat, narodni buditelj in mecen, ki je Koroške Slovence z nakupovanjem slovenskih knjig in učbenikov spodbujal k zanimanju za slovenski jezik, z izdajanjem in širjenjem knjig pa želel estetsko in moralno izobraziti ljudstvo.

Lipold za javnost skoraj že popolnoma poniknil, je pod Slomškovi okriljem zopet dobil priložnost za objavo svojih pesmi. Največ njegovih pesmi je v letniku 1850, ko naj bi Slomšku primanjkovalo gradiva za objavo (Glazer 1992: 426–427).

Drobtinice so bile namenjene »učitelam in učencam, starišam in otrokom v podvučenje in kratek čas³«. Zbornik je bil namenjen duhovnemu in kulturnemu pouku ljudstva, služil je kot pripomoček za lažje življenje, večjo razgledanost ter vzgojo. Slomšek in njegovi učenci so v *Drobtinica* objavljali do Slomškove smrti leta 1862, *Drobtinice* pa so izhajale dalje pod okriljem drugih urednikov. Ker se jezik Lipoldovih rokopisov v marsičem razlikuje od njegovih natisnjenih pesmi v *Drobtinica*, sklepam, da je Slomškova težnja po poenotenju in izčiščenju knjižnega jezika imela velik vpliv na popravke Lipoldovih predlog, preden so bile objavljene v njegovem almanahu. Kot ugotavlja Martina Orožen, *Drobtinice* »[p]ravzaprav razkrivajo Slomškove vzgojne in jezikovne smernice, skratka, njegovo normativno jezikovno šolo« (Orožen 2010c: 281).

V *Drobtinica* je bilo med leti 1846 in 1856 objavljenih 16 Lipoldovih pesmi: 1846: *Terice*, *Perice*; 1849: *Pesem za flosarje ali veslarje*; 1850: *Mati per zibeli*, *Verli mož*, *Neveste slovo*, *Zdravica svetlimu cesarju*, *Slovo mladenča, ki na vojsko gre*, *Od begunov ino tobakarjev*, *Sedanji svet*, *Pjancam žganopivcam*, *Od komunistov*; 1851: *Otroci na paši*, *Moškemu spolu*; 1854: *Dekliška modrost*; 1856: *Venčanje*.

3 Slomškova puristična dejavnost in uveljavitev t. i. novih oblik

Prva polovica 19. stoletja je v znamenju prizadevanj za ustrezno oblikovanje slovenskega knjižnega jezika, še zdaleč pa proces ustaljevanja ni potekal gladko in brez nasprotujočih si stališč. Najprej se je vnel boj za poenotenje pisave, dokler se ni leta 1845 dokončno uveljavila gajica. Vse do leta 1848 so bile v rabi še pokrajinske jezikovne različice. Ob prelomu 18. v 19. stoletje je bila večina avtorjev Gorenjcev, ki so s svojimi deli nekoliko vplivali na pretežno dolenjski značaj dotedanje knjižne tradicije in načrtno odpravljali nekatere dolenjske odraze ter jih v začetku 19. stoletja večinoma odpravili. »Pomlad narodov« je prinesla še močnejšo spodbudo za poenotenje jezika, saj je politični program *Zedinjena Slovenija* prinesel zahtevo o svobodni rabi slovenščine oz. o enakovrednem statusu slovenskega jezika

³ Zapisano v podnaslovu omenjene zbirke.

nemškemu pa tudi zahtevo o uvedbi enotnega slovenskega knjižnega jezika v urade in šole, ki je uradno obstajal v treh deželnih različicah (kranjski, koroški in vzhodnoštajerski). V ta namen je leta 1850 v *Sloveniji* izšel članek *O novih oblikah* Luka Svetca s predlogom o potrebnih korekturah razlikovalnih glasovno-oblikovnih prvin, ki naj bi v svoji zgodovinsko izpričani prvotni etimološki podobi omogočile normativno knjižno poenotenje vseh treh različic v en skupni knjižni jezik. Sklenjen je bil kompromisni dogovor, ki so ga že kar nekaj časa pripravljali slovenski slovničarji A. Murko, J. Muršec, U. Jarnik, F. Miklošič in A. M. Slomšek, Anton Janežič pa je nove oblike vpeljal tudi v Slovensko slovnico (1854, zlasti 1863) in jih tako normativno uzakonil (Orožen 2010a: 280). Nove oblike so tako poiskale kompromis med osrednje- in vzhodnoslovenskim knjižnim jezikom. Iz osrednjega slovenskega knjižnega jezika so tako opustili končnico *-iga* in jo nadomestili z *-ega*, veznik *de* so zamenjali z *da*, dotedanje zapisovanje sklopa *šč s š* so opustili in vpeljali zapis *šč*, namesto končnice *-am* so zahtevali *-om*, uredili so končnice pri primerniku z oblikami po vseh treh spolih, članek *nar* so nadomestili z *naj*, nekaj let kasneje pa so opustili še zapisovanje samoglasniškega *r* s polglasnikom (Pogorelec 2011: 126).

»Prvi je nove oblike v besedilih uveljavljal A. M. Slomšek s svojimi celovškimi učenci, v teh letih že zglednimi sodelavci in pisci *Drobtinic*. V tem prelomnem času ima prav Slomšek izjemne, še ne ovrednotene zasluge za razvoj enotnega slovenskega knjižnega jezika sredi 19. stoletja« (Orožen 2010a: 280).

Strokovno preobrazbo knjižnega jezika ali purizem predstavljajo štiri desetletja trajajoči sistemsko-kodifikacijski in lektorski posegi v takratno knjižno normo in besedila. Dejavnost med leti 1816 in 1850 je sprožila Kopitarjeva slovnica (1809) s pobudo o prenovi skladnje in besedišča kranjskega knjižnega jezika z ozirom na govorjeni jezik osrednjeslovenskega prostora oz. celotnega slovenskega jezikovnega prostora. Njegovi spodbudi so bili naklonjeni številni izobraženi duhovniki, med njimi tudi Slomšek, ki v ta puristični okvir sodi s svojo besedilno-jezikovno ustvarjalnostjo – med drugim tudi v *Drobtinica*h – v prenovljenem slovenskem knjižnem jeziku, saj je bil v mnogočem njegov soustvarjalec (Orožen 2010b: 257–259).

4 Značilnosti zgornjesavinjskega narečja⁴

Govor Mozirja spada po Logar-Riglerjevi klasifikaciji slovenskih narečij v skupino zgornjesavinjskih narečij štajerske narečne skupine. Govori se na področju gornje Savinjske doline in ob reki Dreti, vzhodno od Mozirja in Nazarij, na severu pa vse do območja solčavskega govora v Solčavi ter v Logarski dolini. Narečna podoba Savinjske doline, ki jo je naselil isti naselitveni tok kot osrednjo Štajersko, se od centralnega štajerskega narečja precej razlikuje. »Današnje savinjsko narečje je primeroma mlada vmesna tvorba med gorenjščino in centralno štajersčino. Nastalo je zaradi živahnih stikov med tema dvema mnogo starejšima govornima osnovama, od katerih je vsaka prispevala v njegovo zgradbo svoj delež: centralna štajersčina osnovo, gorenjščina pa spremembo prvotnega razvojnega »načrta«, ki se je odrazil zlasti v razvoju savinjskega vokalizma, pa tudi v mnogih drugih savinjskih značilnostih. Zato savinjščina ni danes niti tipično štajersko, še manj pa seveda tipično gorenjsko narečje, pač pa je črpalo pobude za svoj nastanek tako tam kot tu in je zato pravi predstavnik vmesnih, prehodnih narečij, ki že od nekdanj živijo dvojno življenje« (Logar 1996: 44). Še naprej pa se zgornja savinjščina od osrednje precej razlikuje, saj izkazuje bolj arhaično narečno stanje. To narečno ozemlje ima dvojne reflekse za psl. *ě*, tako kot rezijanski, koroški in obrobni štajersko-prekmurski govori (Logar 1996: 50). Arhaičnost narečja in različnost od srednjesavinjskega je posledica fevdalnega samostanskega ozemlja s sedežem v Gornjem Gradu, kjer se je v mejah tega fevdalnega ozemlja razvilo posebno, zelo arhaično zgornjesavinjsko narečje z nekaterimi skupnimi gorenjskimi pa tudi koroškimi posebnostmi. (Logar 1996: 339). Pod vplivom gorenjščine je prišlo do monoftongizacije *ei* (iz psl. stalno dolgega *ě*) in *ou* (iz padajočega *o*) z nekoliko širšim e-jevskim in o-jevskim refleksom od gorenjščine. Arhaičnost narečja se kaže tudi v poznem podaljšanju skrajšanih starih in kratkih novih naglasov v nezadnjih besednih zlogih (pozno tudi v pohorskem in goričanskem, tj. slovenskogoriškem narečju), zato se niso mogli razvijati vzporedno s stalno dolgimi, kar je privedlo do različnih refleksov za *ě*, *e* in *o*. To jih bolj kot gorenjskim približuje sosednjim koroškimi govorom. Pojavi akanja, ikanja in prednaglasnega ukanja se razvijejo razmeroma pozno. Zlogotvorni *l* se je prek *əl* razvil v *ol*, v začetku 17. st. pa je prešel v *ou*, ki se je naprej lahko asimiliralo ali v *o* ali v *u*, lahko pa se je diferenciral v *au* (Logar 1996: 340).

⁴ Opis narečja temelji na Logarjevih razpravah *Karakteristika in klasifikacija zgornjesavinjskih govorov* (Logar 1996: 48–53), *Slovenski dialekti – temeljni vir za rekonstrukcijo razvoja slovenskega jezika* (Logar 1996: 337–341) in *Štajerska narečja* (Logar 1996: 392–396).

V kratkem vokalizmu je na omenjenem področju vsak nenaglašeni *o* v odprtih zlogih prešel v polglasnik (podobno kot sosednji koroški govori). Palatalni *l* je prešel v srednji *l*, v položaju pred zadnjimi samoglasniki v velarni *l*, *n* pa v nosni ali čisti *j*. Zlogotvorni *r* se izgovarja z *ar*.

5 Primerjava Lipoldovih rokopisnih in objavljenih pesmi

5.1 Glasovne posebnosti v zbirki brambovskih pesmi⁵

Lipold se je želel ne samo z vsebino, ampak tudi z jezikom čim bolj približati ljudstvu, zato je izbira narečnemu, pogovornemu jeziku približanega glasovnega sestava povsem razumljiva. Z jezikovno analizo izbranih pesmi sem z odstopanji glede na današnjo jezikovno normo poskušala očrtati nekatere značilnosti zgornjesavinjskega narečja 1. polovice 19. stoletja ter prepoznati vključevanje in prepletanje različnih pokrajinskih jezikov v zapisanem gradivu. Osredotočila sem se na posamezne glasovne pojave pri samoglasnikih in soglasnikih, variantnost v zapisu ter lociranost posameznih sprememb v slovenskem prostoru. Ob dejstvu, da sta bili večnarečnost ali nadnarečnost stalni spremljevalki besedil do poenotenja jezika sredi 19. stoletja in da so avtorji sami reševali dilemo vključevanja narečnih prvin v zapisana besedila, kar je v zapis prineslo nedoslednost, variantnost in hiperkorekture (Orel 2009: 3), sem glede na označene značilnosti zgornjesavinjskega narečja opazovala ostale (gorenjske in dolenske) narečne prvine⁶. S primerjavo odrazov v objavljenih pesmih pa bom skušala začrtati smer Slomškovih posegov pri njegovem redaktorskem delu. V pesmih, objavljenih po letu 1852, bom preverjala, koliko je v popravke vnesena zavest o sprejetih novih oblikah in o poenotenosti knjižnega jezika, glede na dejstvo, da je bil Slomšek eden glavnih sooblikovalcev »novonastajajočega« knjižnega jezika.

5.1.1 Samoglasniške spremembe

Samoglasniki so podvrženi številnim spremembam – kratko- in nenaglašeni delni in popolni moderni vokalni redukciji, akanju, ukanju, ikanju, narečnemu preglasu, hkrati pa posamezni glasovi izkazujejo tako gorenjske kot dolenske odraze.

⁵ Glej *Priloge II* (VIII–IX).

⁶ Zavedam se, da je Lipold namerno ohranjal določeno stopnjo narečnosti zaradi želje po razumljivosti svojih pesmi preprostemu človeku, ampak hkrati so od njegovih prvih objavljenih pesmi (1810) do rokopisnih, ki so najverjetneje nastale kasneje, opazni popravki v smislu oddaljevanja od narečja oz. približevanja sodobnejši knjižni normi (po Kopitarjevi slovnici), ne gre pa tudi zanemariti dejstva, da je ljubljanskemu škofu v natis poslal zbirko svojih pesmi, ki pa so ostale neizdane.

V analiziranih pesmih pogosto prihaja do moderne vokalne redukcije (v nadaljevanju MVR), kjer kratki naglašeni in nenaglašeni samoglasniki oslabijo do polglasnika:

1. predpona *pri-* > *per-*: *perjatli*, *perprauleni*, *perložnast*, *perrežeu* 'prirajžal'⁷
2. prehod kratkega akutiranega *i* v *ə*: *neč*, *bet* 'biti', *jeh* 'jih', *nem* 'njim'
3. delno se lahko reducira tudi nenaglašeni *u*: *ljudi* → *ledi*

Lahko pa samoglasniki popolnoma onemijo v prednaglasnih in ponaglasnih besednih zlogih, v izglasju in tudi v breznaglasnicah:

1. *i* → \emptyset v deležniški obliki glagola *biti* za tretjo osebo moškega spola: *bli*, *blej* 'bili', v glagolski priponi: *šlišite* 'slišite' in velelniški končnici: *prim*, v nedoločniški končnici (t. i. kratki pogovorni nedoločnik): *pobit* 'pobiti' (poleg *brati*, *stati*, *žalovati*, *živeti* itd.), v priponi *-ni*: *spoddarkenla*, v ponaglasnem zlogu prevzete besede *pridga* ter v nekaterih členkih in veznikih: *tud* (5) : *tudi* (3); vedno v vezniku *no* 'in(o)'
2. *e* (> *i*) → \emptyset pri pridevniku: *starga*, v nekaterih oblikah svojilnih, povratno svojilnih in kazalnih zaimkov: *našmo* 'našemu', *negouga* 'njegovega'; *svojga* 'svojega'; *tistga* 'tistega' –v teh primerih onemi *i* v končnicah *-iga/-imu* (< *-ega/-emu*); v prislovih: *zlo* 'zelo' in v glagolu 'morati' v 3. os. mn. sed.: *morjo* 'morajo'
3. *ə* → \emptyset : *dons* 'danes'
4. *o* → \emptyset : *vojskvali* 'vojskovali'

Za tvornopretekli deležnik glagola *biti* uporablja kar tri različne zapise: *bli* (4), *bili* (3) in *blej* (1) (glej *Priloge II*, VIII: Pejsem od gnadliuga gospoda Hauptmana Auzula). V moški obliki deležnika na *-l* se pod vplivom MVR posplošuje nenaglašeni končaj *-o*: *-əl* > *o*: *mogo*; *-il* > *-o*: *ubrano*.

Najopaznejši je sicer gorenjski delni intenzitetni upad nenaglašene končniškega *-u* v *-o* v dajalniku in mestniku ednine v pridevniških, zaimenskih in samostalniških oblikah besed: daj. ed.: *našmo*, *cesarjo*, *usakmo*, vendar *Mojzesu*; mest. ed.: *pri žegnanimo Altarjo*, *u svetmo pismo*, *pred suražniko*, *pred k'tirmo*, *nad našimo suražniko*. Končni naglašeni *u* v odprtem zlogu včasih zapisuje z *o*: *to* 'tu'.

⁷ Predpona *per-* je sicer značilna izrazna podoba od začetka knjižnega jezika v 16. Stoletju z redko različico *pri-*.

Akanje pomeni prehod nenaglašene *o* v *a*. Tak prehod zasledimo pri Lipoldu samo v prilovu 'domov' pred naglašenim vokalom (prednaglasno akanje): *damo* in *damou* 'domov' in izjemoma v ponaglasnem zlogu (ponaglasno akanje): *perložnast*. Ukanje je prehod nenaglašene *o* v *u* v prednaglasnem položaju: *bulezen*, *neupčutliv*, *ublubili*.⁸ V *i* prehajata izjemoma nenaglašeni *e* (t. i. pojav ikanja): *viseli* 'veseli' in nenaglašeni *ě*: *ustriliu* 'ustrelil', *žileli*. Končnica *-ov* se v rodilniku množine pridevniških, zaimenskih in samostalniških besed prilikuje v *-o*: *zavol tovaršo*, *na enmo velkmo šimelno*, *nasprut hudmo suražniko*, skupina *-ov-* med soglasnikoma v *-u-*: *suražnika*, *-ij-* pa v *-i-*: *zauptite* 'zavpijite'.

Kratko naglašeni in nenaglašeni *a* po narečnem preglasu prehajata v *e*: *dej*, *nej*, *rej* 'raj', *zdej*, *tedej*; *hudirje*, *kuraže*, *perrejžeu*, *skoine*, *spremlemo*, ali v polglasnik: *pišeu* 'piščal', pred zvočnikom *v*, ki se izgovarja kot dvoustnični *ʋ*, pa v *o*: *prou* 'prav' (pa tudi *prau*). Predpona *raz-* prehaja v *rez-*: *rezveseli*.

Izjemoma se ohranjata različna dolenjska refleksa dolgega psl. padajočega *o*: narečni dvoglasniški *ou*: *stou* 'sto' in poenoglašeni dolgi *u*: *murje*, *skuz*, *pruti*, *prud* (pa tudi *proti*), *nasprut*. *E* se položajno ob *r* zoži v *i*: *katir*, *katiri*.

Za zlogotvorni *r* po tedanji knjižni tradiciji v naglašenem in nanaglašenem položaju zapisuje polglasnik: *sreberna*; *deržali*, *terpeli*, nemalokrat pa ga zapisuje s sklopom *ar*, kar je značilni pojav za štajersko področje: *parviga*, *sarčne*, *spoddarkenla*, *varh* (vrh); *sarce* 'srce', *sarditi*.

Prislov *danes* s prvotnim polglasnikom *v* osnovi in v zaimenskem delu je zapisan na tri različne načine: *dans* (MVR), *dones* (gorenjski pojav, kjer iz dolgonaglašene *a* v nezadnjem besednem zlogu v položaju pred *n* nastane *o*) in *dons* (Ramovš to razlaga iz zveze s predlogom *do*: *do dənəs*). Naglašeno končnico *-əl* zapisuje z *-au*: *stau*, nenaglašeno pa z *-ou*: *opihou*; *-ěl* z *-ou*: *šou*; *-il* z *-iu/-u*: *striu* (v nekaterih primerih tudi *stril*), *piu*, *biu*; *-il* z *-iu* in *-u*: *raniu*, *planiu*, *zadobu*.

⁸ Pri glagolih na *-ovati/-ujem* se je v starejšem knjižnem jeziku posplošil *u* v nedoločniški osnovi *-ova-*, verjetno nalikovno po sedanjiški priponi *-uje-*: *žaluvati* (→ *žalovanje*).

5.1.2 Soglasniške spremembe

V zapisu se pojavljajo naslednje spremembe soglasnikov: skupina *šč* se ne ohranja, ampak se prilikuje v *š*, kar je značilno za gorenjska in štajerska narečja: *vojšaki* 'vojščaki', *pišeu* 'piščal'.

Palatalni *lj* je otrdel v vseh položajih: na besednem vzglasju, znotraj besede in v izglasju: *lubi* 'ljubi', *ledi* in *ludi* 'ljudi'; *pelali*, *pelan* 'glag. *peljati*', *parpelati*, *ublubili* 'obljubili', *visele* 'veselje'; *bol* 'bol', *zavol* 'zavoljo'. Otrdel je tudi palatalni *nj*: *nega* 'njega', *nemu*, *neh* 'njih', *negouga*, *planavo*, lahko pa je prišlo do zamenjave nosnega in palatalnega elementa: *koine* 'konja'.

Pred samoglasnikoma *o* in *u* zapisuje protetični *v*: *zavupajmo*, *vogerska*, *votli* (hoteli), *von* 'on', pred sprednjimi samoglasniki pa protetični *j*: *jemeu* (imel), *jeden*.

V primeru *čudeš* ne upošteva premene po zvonečnosti, v nekaterih primerih pa je hiperkorekten: *ped* (od *ped* do *glave*), *prud* 'proti'. V besedi *šlište* pride do prekozložnega prilikovanja. Ob *s* in *š* se pojavlja tudi prehodni *j*: ojstrimo.

5.1.3 Pisne posebnosti

Vse izgovorne variante fonema *v* (razen pred vokalom) zapisuje z *u*: *zdrauže*, *rouno*, *uriska*; *negouga*, *zauzeli*; *upili*, *zaupite* 'zaupijte', *usaka*, *uriska*. Soglasnik *j* nekajkrat zapiše s samoglasnikom: *medalia*, *koine* 'konja (s preglasom *a* > *e* za funkcijsko palatalnimi soglasniki)'. Variantno zapisuje nikalnico in pomožno glagolsko obliko: *ne bo* in *nebo*, samo narazen *na mest* (namesto) in samo skupaj *leti* (le-ti).

5.2 Primerjava pesmi v rokopisih, *Drobtinica*h in *Koroških in štajerskih pesmih*

Pesem *Od tabakarjev* (natisnjena *Od begunov ino tobakarjev*) je edina, ki sem jo našla tako v Lipoldovi rokopisni zbirki kot v natisu. Objavljena pesem v *Drobtinica*h 1850 se vidno razlikuje od rokopisa, »kar gre najbrž na rovaš Slomšku, ki je pesmi jezikovno in metrično ogladil, jih deloma okrajšal, mestoma pa celo vsebinsko« (Glazer 1993: 426). Spremenjen je že naslov pesmi, na trenutke pa je rokopisna predloga v objavljeni pesmi komaj še prepoznavna. Gradivo obeh različic je skupaj z ostalimi pesmimi zajeto v glasoslovno primerjavo rokopisnih in objavljenih pesmi, zato želim na tem mestu samo prikazati, kako zelo se spremeni ne samo glasovni sestav, ampak celotna podoba rokopisne predloge.

Lipoldov rokopis

Od tabakarjev

Od tabakarjo čem zapet
Mladost nevarnosti oktet
Fantiči le poslušajte
Pesem resnična je.

En tabakar ves prost živi
U cerku ga nikol skor ni
Brez vere nosi garjenko
Kaj tam za dušo bo.

Koraža ga tak dauc spela
De mnogmo smertne žlake da
Se brani de b' ne bil ujet
Men'de bo uzal' na svet.

Al' ko zadost' ži greha stri
Se tabakar tudi olovi
Gosposka jeh kaštigat da
Sej ječ po vol' ima.

Nekteri bil je oloulen
Obsojen in z kolesam tren
Nekter u ječo zakovan
Nekter ob glavo dan.

Nekter na gangeti tut vesi
Ko se pravice lenil ni
Nekteri bode tepen zlo
Nekter' ustrelen bo.

Al' kaj še to, tam tam gorje
Odperto peku ma za se
Kadir gosposke ne spozna
En tak ni od Boga.

Drobtinice, 1850

Od begunov ino tobakarjev

Od tobakarjev bom zapél,
Mladenči, vas na misel vzél;
Prav zvesto me poslušajte;
Pesem resnična je.

Brez Boga tobakar žíví,
In v cérkvi videti ga ní;
Brez spovedi žíví gerdó,
Kaj pa za dušo bo?

Gorjačo suče in protí
De se ga človek vsak bojí
Se brani in ne da prijét',
Ko volk hoče živét.

Ker pa zadosti greha stri,
Se tobakar tudi vloví,
V železje bodi zakovan,
Nektir ob glavo djan.

Veliko jih obesijo,
Begunov dost postreljajo,
Veliko jih skuz šibe gre,
Pretepa, de gorjé.

Nektir tam v hosti obleži,
Kjer svetih zakramentov ní;
kdor gosposke ne spozná,
En tak ni od Bogá.

Se tobakarji spuntajo,
Po dva, po tri zakolejo,
Vmorijo kdor jim stopi v bran,
Požgejo mnogi stan.

U peklo večno tam gori
In za pomagat mo več ni
Mladenči bol' je bil soldat
Dušico bogo dat.

Nekter u goši obleži
Tam svetih zakramento ni
Brez spovedi u večnost gre
Ko zajn se kar ne ve.

Cesarjo, zvesto služiti čem
Saj med pošteno ljudstvo smem
Juhe, juhe u večnosti
Tud sreča men' cveti.

Al' k tabakarjam se poda
Le tak katir se zabežla
De več ne sme pri domo bit
Scer dajo ga lovit.

Le dezenterji⁹ in smikovci
Nar hujši tud' rezbojnik
Ko dragdi kruha najd ne ve
Ži k tabakarjem gre.

Žiulenje tako tam pela
kok en najemnik satana
Je pohojšliu, de bog se smil'
Poreden, hud, de cvil'.

J L Ročički

Beguni ino vhajovci
So v tobakarski bratovšni;
Bod Hrovat, Štajarc alj pa Krajnc,
Bo hitro tat in pjanc.

Lenuh je vsaki tobakár,
Nesramen hitro vlačugár
On vinjen gerdo govori,
Počne strašne reči.

Boljši cesarju je služiti',
Kakor smradliv tobak nositi';
Keršanska le pokoršina
V zveličanje peljá.

Lipold Ročički.

⁹ Opomba avtorja: ohajouci.

5.2.1 Samoglasniške spremembe

5.2.1.1 Delna vokalna redukcija

Najpogostejša samoglasniška sprememba tako v rokopisnih¹⁰ kot objavljenih pesmih¹¹ je nedvomno pojav MVR. Rokopisne pesmi izkazujejo naslednje delne upade vogalnih samoglasnikov:

1. $i \rightarrow \emptyset$

- v predponi *pri-* glagolov in iz njih izpeljanih samostalnikov: *pergodi*, *perpelam*, *perpustit*; *perdelek*, ne pa vedno: *prihajaj*, *prijeten*, *prikajnele* 'priklanjale', *prisluži*
- v zadnjem ali edinem kratkem zlogu roditeljskega samostalnika: *čednoste* 'čednosti', *njuh* 'njih'
- v izglasnem *i* samostalnika v orodniku, določne oblike pridevnika in nedoločnika: *s kraljicame*, *brumne* 'brumni', *s treme* 's tremi'; *oženite* 'oženiti'
- v prvem in drugem zlogu glagolov: *deši* 'diši', *vesi* 'visi'; *upet* 'vpiti'
- v priponskem obrazilu *-in*: *petelen* 'petelin'

2. $u \rightarrow \emptyset$

- pri samostalniku *ljudje* v rod. mn.: *ledi*

V objavljenih pesmih je delnega samoglasniškega upada manj. Ohranja se samo še v predponi *pri-*: *perkima*, *perkrajšat*, *perleti*, *perpeljati*; *perimk*; *per* 'pri', v nekaterih primerih pa se redukcija v predponi odpravlja: *pridelal*, *pridobiš*, *prihraniš*, *prijet*, *priklanja*, *prinese*, *pripeljalo*, *pripravi*, *prismukne*, *priženiti*; *prijazno*; *prijatli*, *prigodba* 'prigoda'. V primerjavi z rokopisi se očitno poveča zapis nereducirane predpone.

5.2.1.2 Popolna vokalna redukcija

- $i \rightarrow \emptyset$

V rokopisih popolnoma onemijo kratkonaglašeni in nenaglašeni samoglasniki na besednem vzglasju: *mela* 'imela' (sicer tudi *imet*), v predponi *iz-*: *zberte* 'izberite', *zGINE* 'izGINE', *zročiš* 'izročiš', *zuč* 'izuči', v končnem odprtem zlogu: *tud*, v velelniški končnici: *pripomor* 'pripomori', *zažen se* 'zaženi se', v nedoločnikih: *bit*, *dat*, *dobit*, *dret*, *klet*, *jet* 'iti', *obrit*,

¹⁰ Za pojave v rokopisnih pesmih glej *Priloge I* (I–VII).

¹¹ Za pojave v objavljenih pesmih glej *Priloge III* (X–XVII) in *Priloge IV* (XVIII–XXVIII).

očedit, oštet, perjet, perpustit, pogledat, prit, silt 'siliti', *terpet, upet* 'vpiti', *videt, zapet, zbrihtat, ženit, živet*; in v mestniku edine nakterih samostanikov: *na okn* 'na oknu', *u serc* 'v srcu', *na svet* 'na svetu', največkrat pa onemijo znotraj besede:

- v opisnih deležnikih: *bla*
- v glagolski priponi: *prisluzjo, stopjo, vidmo*
- v velelniški končnici: *daršte, opraute, stopmo*
- v samostalniških obrazilih *-ec/-ek*: *kupc* 'kupec', *rokodelc*; *člouk, počitk, pridelk*
- v prednaglasnem in ponaglasnem položaju: *scer, srot*; *kolkor, najni, tovarši, velki*.

- *e* → ∅
- v prednaglasnem položaju: *zlo, clo, dnar*
- v končaju *-ega*: *mladga, celga*

- *o* → ∅
- v vseh oblikah glagola *hoteti*: *htel* 'hotel', *čem* 'hočem'
- v prislovih *hiter* 'hitro', *tak* 'tako'
- enkrat v orodniku: *z nevest* 'z nevesto' – najverjetneje nalikovno po mestniku, kjer samoglasnik v izglasju pogosto onemi

- *u/i* → ∅
- v rodilniku in mestniku osebnega zaimka *midva*: *(za) naj* '(za) naju'; *iz naj* (< *iz naji*) 'z nama'

Objavljene pesmi ohranjajo pogosto slabenje samoglasnikov: *i* → ∅ pri opisnem deležniku glagola *biti*: *blo*, v pred- in ponaglasnih zlogih samostalnikov: *sromak, srota, tovaršica, žvina; mladenči, pridge, kapelc*, pri pridevniku: *velka, šroke* in v členu *tud* 'tudi'; *e* → ∅ v prednaglasnem: *sjala* 'sejala', *zlo* in preko *i* v ponaglasnem zlogu: *svojga, vsakmu*; *o/u* → ∅ v priponi pri glagolih na *-ova-ti* v različnih oblikah: *obdelvajte, svetvajo/svetvavce, škodvat*, *vzdigvati* (ampak *škodovalo*); v odprtem zlogu prislova *ravn* 'ravno'; *u* → ∅ v besedi *varha* 'varuha'.

Manj onemitev v objavah je v glagolski priponi: *branila, govorila, hočejo, nosili, ohranila, pozabila, pripravili, prosila, svetilo, vidimo, vodila, zahvalila, zanemarijo* (ampak še vedno:

hočmo, morl, nosjo, odpravli, privadjo, stopli, vidmo, vedle,) in pri velelniških končajih: nesite, priporočite, vstanite/vstanimo, zplahnite (še vedno pa: ostante, poberte).

Manj pogosta je tudi onemitev samoglasnikov v samostalniških priponah: *človek, dobiček; hlapec, konec, kosec, venec; kobilica, slamica*, ampak še vedno: *konc* 'konec', *žganopivc; lastovce, mladenč; pjan* (zaradi prilikovanja *ij > j*). Pridevniški sklonski končnici *-ega/-emu* ostajata reducirani: *katerga, rajnga*. Samoglasniki v velelnikih ednine v vseh objavljenih pesmih skoraj niso podvrženi redukciji: *kupi, zapiši, premisli, pobrusi, reži*; prav tako ne na vzglasju in izglasju besed: *ima, izprale; lupi, meni* (poleg *men* in *men'*), *tudi* (poleg *tud*), *ravno* (tudi *ravn*), izjemoma samo *zognite* 'izognite', *zgnan* 'izgnan', *no* 'in(o)'.¹²

Natisnjene pesmi popravljajo *clo* v *celo* (sicer nedosledno, zasledimo še vedno *clo*), besede s pridevniško podstavo *pjan-* v *pijan-* (tudi *pjan-*). Redukcija končnih *-i* v nedoločnikih je v rokopisih precej pogosta¹² (glej zgoraj), v pesniških zbirkah pa je taka redukcija redkejša oz. je bolj dosledno označena z opuščajem: *biti, izpriditi, jesti, našiti, objeti, omiti, oropati, popačiti, piti, poprijeti, razžaliti, spokoriti, verjeti, videti, vmreti, vzeti, zapustiti, zasukati* itd.

Če je še leta 1810 v brambovskih pesmih deležnike na *-l* zapisoval po izreki s končajem *-o* oz. *-u*, je v kasnejših pesmih to opustil: *bal, bil, dobil, htel, jeskal, menil, objel, prestal, prosil, stal, vesel, zapel, zapustil, zbolel*. Tako je v pregledanih rokopisnih pesmih ostal samo še en primer omenjenega pojava: *šou*, ki je v objavi že popravljen v *šel*.

V določenem obdobju se je v besedah višek jakosti zgostil na naglašenem samoglasniku, zato so nenaglašeni samoglasniki izgubili intenzivnost izgovora in se začeli krajšati. To je povzročilo oženje vokalov. Tako se je nenaglašeni *ě* razvil v *i*, kar se je zgodilo skoraj v vseh slovenskih dialektih (Ramovš 1995: 224–225). Rokopisne pesmi kažejo naslednje primere takega prehoda: *smijita se, štivilo*. V besedi *viselje* (rkp.) se ohranja ikanje (prehod nenaglašene *e* v *i*). V objavah nenaglašeni polglasnik lahko prehaja v *i*: *bolezin, ljubezin, nadležin, najdil, padil, prišil, počitik, sramičik* 'siromaček', *stričik, začetik* in pogojno (sekundarno) še *kadir*. V primerih *či* 'če' in *ži* 'že' *e* preide v *i* za funkcijsko mehlima

¹² Ponekod se omenjena glasovna sprememba podreja ritmu v verzu, zato je v teh primerih redukcija samoglasnikov nakazana z opuščajem (*Nekteri misli men' ni treba dosti znat' / Či neč se ne zučimo, sej vender sim bogat*). Med primere navajam samo besede, kjer redukcija ni posebej označena.

soglasnikoma (*že* se rabi kot nenaglašen in naglašen), dolgi e-jevski samoglasniki pa v *i* lahko prehajajo položajno pred *r*: *večir, zmiram*.

Nekatere besede odražajo stari diftongični dolenski odraz *ei* za dolgi psl. *ě* pred monoftongizacijo v *e*: *lejt, na svejt, spremejni, vej* 'vé', po analogiji še *čej* 'hoče'. V objavljenih pesmih je odraz dosledno odpravljen.

Pogosto je prehajanje nenaglašenega *o* v *a*. T. i. ojevsko akanje se v rokopisih pojavlja v prednaglasnem položaju: *vertaglauc* 'vrtoglavic', *ljadem* (iz nenaglašenega *u* preko *o* v *a*), *klabuk, damu*, še pogosteje pa v ponaglasnem zlogu: *obtožnast, zakanske* 'zakonske'. V objavah se ta glasovni pojav odpravlja, razen v: *dàmó* 'domov', namesto *zakanske* (rpk.) pa je v objavah popravljen v *zakonske*. Prehod nenaglašenega *e* v *a* imenujemo ejevsko akanje, pojavlja se redko in samo v rokopisih: *vajana* 'vajena', *narodnej* 'nerodni'. Ob soglasniku *k* lahko prihaja do labiovelarizacije oz. vokalne harmonije nenaglašenega *a*-ja: *kok* 'kako', *tok* 'tako'.

Še ena od značilnih narečnih premen je preglas: *dej* 'daj', *jes* 'jaz', *rej* (tudi *raj*), *grižlej, kej* (tudi *kaj*), *meihnu, pomanšejo, rožeste, strohnejne* 'strohnenja', *tedei, tje* 'tja', *verjemejo, zdej* (tudi *zdej*), ki je v objavljenih pesmih deloma odpravljen: *ajaj, kaj, kraj, naj, počivaj, spančkaj, zdaj*, še vedno pa *jez* 'jaz', *semtertje, tje, zgodej*.

Določeni primeri še izkazujejo severovzhodno razvojno stopnjo vokalizacije dolgega polglasnika v *e*: *den* (tudi *dan*), *ležje, menka* 'manjka', v *seneh, vesi* 'vasi' v rokopisnih, v objavljenih pesmih pa *len* 'lan', *ves* in nalikovno *vesovanje*. Dvojnici iz rokopisa *menka* in *pomankanje* kažeta na narečni in nenarečni odraz naglašenega polglasnika.

Najbolj nedosledni oz. variantni so v rokopisih zapisani naslednji samoglasniki oz. samoglasniške skupine:

- *-av*: *prou* (in tudi *prau, prav*), *zdrou, starikouna; zapraulivost*
- *-ov-K*: *lastučka*,
- *-y* za *-l*: *pleveu, seu* 'zel', *spou*; deležniki ostanejo v zapisu z *l*: *zbolel, doživel* itd.,
- *-ev/-ov* > *-u/-o*: *cerku, molitu*; v rod. mn. se posplošuje končnica *-o*: *angelo, knofo, Štajerco, tabakarjo, zakramento*,

- /l: s souzami in solzno, pouna in pouhna, zamouči
- predpona *u-* pred soglasnikom > *o-*: *omret* (tudi *umret*), *osmil*, *ožije*, *oživajo*,
- predpona *v-* pred soglasnikom > *o-* (*u-/v-*): *oleže*, *olije* 'vlije' poleg *vlijem*, *opije* 'vpije', *ozela*, *ozem*, razen *ustanite* (zaradi pomenskega razlikovanja z *ostanite*),
- predlog *v*: *u vojsko*, *u pest*, *u serc*; *vseb*; *v loup*'.

V objavljenih pesmih je predponski *v-* brez izjeme zapisan z *v*: *vse*, *vsedem*, *vstanite*, *vzdigvati*, *vzeti*, *vžgala*, še pogostejše pa je zapisovanje *v-* namesto predpanskega *u-* pred soglasniki¹³: *vbije* 'ubije', *vbogaj*, *vbožnih*, *vgene*, *vlovi*, *vmazano*, *vmikali*, *vmorijo*, *vmreti*, *vpije*, *vpira*, *vsliši*, *vstavo*, *vtegne*, *vžitek*, *vživa*. *Latučka* je popravljena v *lastovca*, *cerku* v *cerkev* in *cerkuv*, enako še *žetuv*. Zlogotvorni *l* je zapisan z *-ol*: *volk*.

Enako kot že v pesmih za brambovce delno upada nenaglašeni končniški *-u* v *-o* v daj. ed.: sam.: *cesarjo*, *očeto*, *orožjo*, *počitko*, *rokodelco* in v mest. ed.: *v časo*, *v peklo*, ampak tudi dolenjsko in štajersko: *na nebi*, *v leti*, *v mraki*; *na svejt*; prid., daj. ed.: *pridnemo*, *starimo*; zaim.: *drugmo*, *mo*, *njemo*, *takmo*. Z naliko po dajalniku se končnica posploši še v mestniški obliki *na mojmo* 'na mojem'. V orodniku ednine s predlogom *iz* pred samostalnikom ženskega spola: *iz glavi*, *iz šivanki*, *iz soji* 's svojo'¹⁴, z onemitvijo končnega vokala: z *nevest* ali z značilno štajersko obliko s poudarjalno členico *-j*: *s krivjoj*.

Objave kažejo naslednje popravke: v dajalniku ednine se odpravi delni upad *-u* v *-o*: *Bogu*, *mu*, *očetu*, *Štajercu*, v rodilniku množine je namesto končnice *-o* pričakovana končnica *-ev/-ov*: *berčev*, *mestjanov*, *poslov*, *stanov*, *teržanov*, *tobakarjev*, *travnikov*, *zakramentov*. V dajalniku množine že *-om* namesto *-am*: *fantičem*, *snubcom*, *svetnikom*, *zapeljivcom*, še vedno pa *komunistam*, *koscām*, *možakām*, *norcam*, *staršām*, v mestniku ednine je odpravljena končnica *-o*, posploši pa se štajerski in dolenjski *-i*: *na mesti*, *na predivi*, *na sedeži*, *po mosti*, *po/na sveti*, *v imeni*, *v strahi*, *v' serci*, vendar *po rodu*.

¹³ V slovenskem prostoru je predpona *u-* v nekaterih primerih pisno in v izgovoru sovpadla s predpono **v̥b-* 'v' (Snoj 2003: 795).

¹⁴ V štajerskih narečjih, še zlasti zgornjesavinjskih, se je orodniška končnica, če je bila nenaglašena, lahko asimilirala v *-ej* ali celo *-i*. Z asimilacijo v *-i* pa so se orodniške oblike pričele izenačevati z dajalnikom in mestnikom, ki je bil tudi predložni sklon (Logar: 1996: 321).

Prehod *raz-* v *rez-* po asimilaciji pomeni še eno narečno značilnost, ki je dosledno izpeljana v vseh pregledanih rokopisnih pesmih: *rezbojnik*, *rezjezi*, *rezdrobim*, *rezveseli*, *resfercla*, *rezcertlan*, med tem ko objave kažejo na uvajanje predpone *raz-*: *razvadi*, *razdeliš*.

Zlogotvorni *r* se v rokopisih odraža v zapisu polglasnika *z e* ali redko *z a* ob *r*: *berž*, *deršte*, *deržim*, *gerla*, *juterno*, *mertvaški*, *merzlo*, *mojstersko*, *preskerbi*, *preskerbleno*, *skerb*, *serca*, *skerbno*, *smerti*, *terdo*, *terpet*, *terpi*, *vertaglauc*, *verže*, *za herpto*, *zapert*, *zerna*; *daršte*, *varžet* 'vreči', *žvargoli*, v objavljenih pesmih pa samo *z e*: *černo*, *deržte*, *erž*, *gerdo*, *kerčmah*, *kerme*, *merzlo*, *oberne*, *podergnil*, *serp*, *smert*, *serce*, *skerbeti*, *terpenje*, *terte* 'trte', *verliga* 'vrlega', *verstniki*, *z gerla*, *zaderži*, *zaveržena*, *zoperne*.

Analiza je pokazala, da Lipoldove brambovske pesmi ter rokopisi izkazujejo še zapis zlogotvornega *r* z narečnim sklopom *ar*, medtem ko je ta realizacija v objavljenih pesmih odpravljena. Če še v rokopisu beremo *žvargoli* v pesmi *Od plevic* (*Priloge I*: II), je v pesmi *Vesele ženjice* (*Priloge III*: XIII) iz Ahaclove zbirke to popravljeno v *žvergolijo*. Odpravo razvoja *ar* za nekdanji zlogotvorni *r*, ki je sicer značilno štajerski pojav, lahko razumemo kot poseg k približevanju osrednjeslovenskemu govoru.

5.2.2 Soglasniške spremembe

V vseh pregledanih pesmih najdemo primere proteze pred zadnjimi (*v*) in sprednjimi (*j*) vokali. V rokopisu na primer: *jeden*, *jehtijo*, *jeno*, *jet* 'iti', *poješ* 'poišči' in v objavljenih pesmih: *vuči*, *navučile*, *vučenosti*, *vogersko*, *vude* 'ude', *zavukaj*; *jigrati*, *jigraš*, *jit* 'iti', *objiše* 'obišče', *v tajistim*. V objavah so nekatere oblike glagola *vučiti* popravljene v *učiti*, *učen*, *uči*, *podučena*, še vedno pa je zapisana tudi protetična oblika.

Sklop *šč* se tako v rokopisih kot v objavah prilikuje v *š*. Ahaclove pesmi v natisu iz leta 1852 so v manjši meri refleksi v skladu z novimi oblikami popravile v *šč*: rkp. *iše* 'išče', *keršanska*, *poješ* 'poišči', *zapušene*; obj. *bratovšni*, *bleši*, *keršanska*, *keršena*, *objiše* 'obišče', *periše*, *perpušeno*, *pokoršina*, *revšini*, *soldašne*, *vojšake*, *zapušena*; Ahacel 1852: *perišče*, *blešči* (in *blišči*), toda: *perpušeno*, *truš* 'trušč', *vojšaka*.

Palatalni *lj* v štajerskih govorih otrdi v trdi *l*. V rokopisih beremo: *ljublen*, *lulka* 'ljuljka', *milostliu*, *neupčutliv*, *okranclali*, *pela* 'pelje', *perpelam*, *preskerbleno*, *skaklam*, *spoštliva*,

šparliv/šparlivo, sklučen, ne izrečljivo, zaneslivo, z postle, zaljubleno, zapraulivost, zbirliu, zemlo, žiulenje (21 pojavitev $\acute{l} > l$), ampak tudi sklop *lj*: *ljadem* 'ljudem', *ljublen, preljubeznivi, viselje, zaljubleno* (5 pojavitev $\acute{l} > lj$). Tudi »popravljen« stanje v objavljenih pesmih ne kaže doslednega ločevanja med *l* in *lj* po vzoru etimološkega zapisovanja, vendar naraste zapisovanje palatalnega sklopa v primerjavi z otrdelim *l*, še posebej v izdajah po letu 1850: *dremli, dopadliva, kluse, pohujšljivost, prijatel, prijatelce, prijatelam, preišlujete, pušlec, smradliv, škodljivosti, štruklov, z postle, zakolejo, zakopli, zapravliva, zberliva, zgublen'ga, življenje, žvenklajo; in kralja, veselje, peljala, kraljevi, ljuljka, veljala, obljubili, pelja, spelja* 'spelje', *boljši, bolj, voljno, dovolj, povabljen, zgrabljen, postreljajo, peljan, zemlje, volje, zapeljivcom, ljudi, veljajo, pripeljajo, pripravlja, ljubi, veljala, pozdravljat, goljufam, ljubčeka, polje* (*l*: 21 in *lj*: 30). V objavljenih pesmih se od leta 1850 dalje pojavlja sekundarni *j*, kar je zaradi izgovora *l* kot trdega *l* najprej uvedel Ravnikar in nato v svoji slovnici še Metelko¹⁵: *alj, kdorkolj, koljko, koljkor, nikolj, toljko*, česar v rokopisih ne zasledimo.

Refleksi za palatalni *nj* pokažejo podobno stanje v nedoslednosti in neustaljenosti zapisa. V rokopisih najdemo štiri različne odraze. Sklop *nj* lahko otrdi, tako pred soglasniki kot samoglasniki: *pomankanja, menka, namenena, nive, zadnokrat*, lahko je z zamenjavo ustnega in nosnega elementa zapisana anticipirana varianta *jn*, do katere pride zaradi težke izgovorjave sklopa *nj* – to povzroči predčasni jezični pridvig v *i*-jevsko lego in s tem razpad na palatalni in nosni soglasnik (Ramovš 1924: 90–91): *kojne, majn, pomajnšejo, prikrajnele, strohnejne, zajn*, v nekaterih primerih je pred samoglasnikom palatalnost ohranjena: *njegova, njemo, žiulenje*, lahko pa ostane samo še *j*: *jemu*. Objave povečujejo zapis *nj*: *konj, konjiči, na slednje, njemu, ogenj, plenjive, po njih, povodnja, svinja, šepetanje, zastonj, žganjico, življenje*, pa tudi *ženjice*, ali ohranjajo Lipoldov trdi refleks: *mošne* 'mošnje', *sosedne*, enkrat pa palatalni *n* preide v nazalni *j*: *k jim*, kar bi lahko bilo tudi oživljanje starih oblik, ki je bilo pri osebem zaimku za 3. osebo variantno izpričano in tako razloženo tudi v Janežičevi slovnici.

Epentetični *j* se pojavlja samo v objavah: *ojstriti/poojstril/zojstri, zbejšim, po gojzdih, vojsek* 'vosek'.

¹⁵ Jesenšek piše, da je Slomšek svojim učencem pri jezikovnem pouku poleg učbenikov priporočal še Kopitarjevo slovnico, sam pa je uporabljal tudi takrat nastajajočo Metelkovo, ki mu jo je avtor pošiljal v korekture (Jesenšek 2001: 673).

Glede na normo 2. polovice 19. stoletja je na morfemskem šivu ostal podstavni zveneč soglasnik, zato tako v rokopisih kot objavah beremo *možki*, *Francozki*. Lipold včasih v zapisu upošteva tudi premeno po zvenečnosti: *britku* 'bridko', *britkust*, *nigdar*, *neupčutliv*, *za herpto* 'za hrbtom', vendar *gladko*. Pri sklanjanju samostalnikov z osnovo na *-r* včasih upošteva podaljšavo z *-j-*, ne pa vedno: *cesarja*, *gospodarja*; *gospodara*. V objavah dosledno *cesarja*, *gospodarja*.

Objave izkazujejo večjo doslednost pri zapisovanju premene: *berž*, *gladko*, *obraz*, *težko*, *zibke*, ampak ne vedno: *berš*, *penes* 'penez', *zplahnite*, *zhranjeno*. Tudi zapisovanje predloga pred nezvenečimi nezvočniki v objavah ni dosledno izpeljano: *z planine*, *z potrebnimi*. Slomšek vnese reducirane ali po etimologiji manjkajoče soglasnike, ki jih pri Lipoldu ne zasledimo: *brezdnu* 'breznu', *črez* 'čez', *kmetčko*; starejše neetimološko *ptuj* 'tuj', spremeni nekatere oblike s palataliziranimi mehkonebniki pred sprednjimi vokali: *tacmu*, *druzim* s palataliziranimi mehkonebniki pred sprednjimi vokali; *kob* 'ko bi', *deb* 'da bi', *deb*, *cvetemo* namesto narečno *cvede* (rkp.), dosledno sta popravljeni obliki: *očmo/čemo/čejo* (rkp.) v *hoč(e)mo/hočejo* (obj.) in *jih/jeh* (rkp.) v *njih* (obj.). Odpravljeni so nekateri narečni refleksi akanja: *ljudje* (obj.) namesto *ladje/ladem* (rkp.), *zakonska* (obj.) namesto *zakanska* (rkp.). Dosledno se v objavah popravlja preglas v *nej* (rkp.) v *naj* (obj.), otrdelost palatala *bol* (rkp.) v *bolj* (obj.), spremenjena je trpna oblika glagola *dati/dejati*: *dan* (rkp.) in *djan* (obj.). Nedosledno sta natisnjeni pridevniški obliki *romeno* in *rumeno* (oboje *Koroške in Štajerske pesmi* 1852). Slomšek po zgledu osrednjih narečij uvaja obliko *dones* namesto *dan(e)s*. Štajerske oblike svojilnih zaimkov za drugo in tretjo osebo *toj*, *soj* iz rokopisov zamenja s knjižnima *tvoj*, *svoj*.

Tretja izdaja *Koroških in štajerskih pesmi* iz leta 1852 pa popravlja tudi jezikovne odraze pesmi iz druge izdaje leta 1838 (tretja izdaja je samo ponatis druge, v prvi pa še ni nobene Lipoldove pesmi) v skladu s sprejetimi novimi oblikami, in sicer uvaja sklop *šč*: *blešči/blišči*, *prepuščeno*, namesto *bleši*, *prepušeno*, uvaja sklop *ht*: *prežlahтна*, *žlahтно* namesto *prežlahna*, *žlahno*, uvaja upadli samoglasnik: *škodovalo* namesto *oškodvalo*. Zaradi iliristične težnje po slavizaciji prihaja do podomačevanja krajevnega imena *Lotemperk* v *Lutomer*, starejšo osrednjeknjižno in vzhodnoštajersko glasovno dvojnico *ino* pa nadomesti tedanja osrednjeslovenska *in*.

6 Sklep

Analiza je pokazala, da prve objavljene brambovske ter rokopisne pesmi izkazujejo glasovne prvine, ki jih prepoznavamo kot značilnosti zgornjesavinjskega narečja ali širšega štajerskega narečja ali pa kot starejše ali manj normativne značilnosti osrednjega knjižnega jezika:

- delna in popolna moderna vokalna redukcija nenaglašanih samoglasnikov; pod vplivom MVR se samo v brambovskih pesmih posplošuje nenaglašeni končaj *-o: -əl > o (mogo)* in *-il > -o (ubrano)*,
- delni intenzitetni upad nenaglašene končniškega *-u* v *-o: našmo, cesarjo; pri žegnanimo Altarjo, u svetmo pismo* (brambovske pesmi); *očeto, rokodelco* (rkp.),
- redko ponaglasno akanje (tudi gor.): *obtožnast, zakanske*,
- e-jevška vokalizacija dolgega polglasnika: *den* (tudi *dan*), *v seneh, vesi* 'vasi',
- prilikovanje soglasniške skupine *šč* v *š* (tudi gor. in osrednjeslovensko do 1850): *iše* 'išče', *keršanska, zapušene*,
- zapisovanje *a* namesto *e* za polglasnik ob zlogotvornem *r*: *sarce* 'srce', *sarditi* (brambovske pesmi); *daršte, varžet* 'vreči', *žvargoli* (rkp.),
- otrditev *í*: *pelali, neupčutliv, žiuljenje*,
- končnica *-i* v orodniku ednine s predlogom *iz* pred samostalnikom ženskega spola: *iz glavi, iz šivanki*,
- prehod *raz-* v *rez-*: *rezbojnik, rezjezi, rezdrobim*,
- proteza pred zadnjimi in sprednjimi vokali – brambovske pesmi: *zavupajmo, vogerska, von* 'on'; *jemeu* 'imel', *jeden*; rkp.: *jeden, jeno, jet* 'iti'.

Pojavljajo pa se tudi narečno-knjižne dvojnice: *prou* in *prav*, *cesarjo* in *Mojzesu* (brambovske pesmi); *rej* (po preglasu) in *raj*, *olije* in *vlije*, *menka* (e-jevška vokalizacija dolgega polglasnika) in *pomankanje*.

V brambovskih in rokopisnih pesmih lahko prepoznavamo še nekatere gorenjske in dolenjske glasovne posebnosti, ki so bile sicer značilne še za knjižni jezik nekaterih piscev 18. (jezik v Pisanicah, Pohlinov jezik) in 19. stoletja¹⁶:

- e-jevsko akanje (redko): *vajana* 'vajena', *narodnej* 'nerodni' (rkp.),
- prednaglasno ukanje: *bulezen, neupčutliv, ublubili* (brambovske pesmi),

¹⁶ Glasovni pojavi so razporejeni po Orel 2010: 31–34.

- *ou/u* za cirkumfektirani *o*: *stou*; *murje*, *skuz*, *pruti*, *prud* (brambovske pesmi),
- dol. odraz *ei* za dolgi psl. jat: *lejt*, *na svejt*, *spremejni*, *vej* 'vé' (rkp.),
- sporadično prednaglasno o-jevsko akanje: *damo* in *damou* (brambovske pesmi),
- otrditev palatalnega *ń* v brambovskih in rokopisnih pesmih: *nega* 'njega',
- obojenarečne dvojnice: *tok* in *tak*, *kolk* in *kulku*.

Slomšek je s priznavanjem vodilne vloge osrednjeslovenskega knjižnega jezika in upoštevanjem glasovno manj spremenjenih govorov odpravil naslednje narečne posebnosti:

- delna vokalna redukcija (ampak še vedno precej prisotna); manj onemitev je v samostalniških in glagolskih priponah, velelniških končnicah, nedoločnikih,
- v določeni meri popolna vokalna redukcija (še vedno pogosta),
- odraz *ei* za dolgi psl. jat,
- e-jevsko vokalizacijo dolgega polglasnika,
- narečni preglas,
- delni intenzitetni upad nenaglašene končniškega *-u* v *-o*,
- končnico *-i* v orodniku ednine s predlogom *iz* pred samostalnikom ženskega spola,
- zapisovanje *a* ob *r* za zlogotvorni *r* – namesto tega poglasnik, zapisan z *e + r*.

Objave izkazujejo še nekatere popravke:

- samoglasniške skupine: *-ou-*; *lastučka* (rkp.) v *lastovca* (obj.); *-eu*; *cerku* (rkp.) v *cerkev* (in *cerkuv*, obj.), enako *žetuv*,
- že predpona *raz-* namesto *rez-*: *razvadi*, *razdeliš* (še vedno pa pogostejša *rez-*),
- uveljavljanje sklopa *lj* za palatalni *ĺ* (še vedno tudi zelo pogost zapis z otrdelim *l*) in *nj* za *ń* (in tudi še *n*),
- upoštevanje podaljšave z *-j-* pri samostalnikih z osnovo na *-r*,
- večja doslednost pri zapisovanju zvenečnostnih premen.

Koroške ino štajerske pesmi iz 1852 (v primerjavi s 1838) pa še:

- uvedba sklopa *šč*: *blešči/blišči*, *prepuščeno* (še vedno tudi *š*),
- uvedba sklopa *ht*: *prežlahtna*, *žlahtno*,
- *ino* namesto *in*, *da* namesto *de*.

Mozirski ljudski pesnik Jožef Lipold je kljub bogatemu pesniškemu ustvarjanju in lokalni priljubljenosti v času svojega življenja počasi tonil v pozabo, najverjetneje zaradi enostavnega pesniškega sloga in dejstva, da je večina njegovih pesmi ostala v rokopisih. Edini »pravi« podpornik njegovega ustvarjanja je bil A. M. Slomšek, objavljanje pa je hkrati prineslo tudi vnašanje popravkov in predelavo, zato je izvirna podoba njegovih pesmi ohranjena samo še v rokopisni ostalini, ki pa je poleg narečno obarvanega jezika nedvomno zanimiva zaradi bogatega opisa savinjske flore in favne, prikazanega utripa življenja prve polovice 19. stoletja in spoznavanja splavarske tradicije Zgornje Savinjske doline.

7 Viri in literatura

VIRI

Ahacel, Matija, 1838: *Koroške ino Štajarske pesme*, enokoljko popravljene ino na novo zložene. V Celovci: natisnjene ino naprodaj per Janezu Leonu.

<http://books.google.si/books?id=KH8PAAAAAYAAJ&printsec=frontcover&dq=ahacel,+matija&hl=sl&sa=X&ei=ZMU4UrydJ4eVtQbqgoGACw&ved=0CC0Q6AEwAA#v=onepage&q=ahacel%2C%20matija&f=false>

– –, 1852: *Koroške in Štajarske pesmi*. Enokoljko popravljene in na novo zložene. V Celovcu: natisnjene in naprodaj per Janzu Leonu.

http://books.google.si/books?id=XkQuAAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=sl&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Lipold, Jožef. *Zapuščina*. Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov NUK, signatura Ms 1404.

Slomšek, Anton Martin (ur.), 1846–1862: *Drobitnice*. V Celovci.

– –, 1846: *Drobitnice*. Letnik 1. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-UD5HXJMI>

– –, 1849: *Drobitnice*. Letnik 4. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-AMQTVK7M>

– –, 1850: *Drobitnice*. Letnik 5. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-G5JCQ96Z>

– –, 1851: *Drobitnice*. Letnik 6. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-UTRL10HN>

– –, 1854: *Drobitnice*. Letnik 9. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-OOOMO6Q>

– –, 1856: *Drobitnice*. Letnik 11. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-LR7ZEDFY>

LITERATURA

Glazer, Janko, 1993: *Razprave, članki, ocene*. Ur. V. Vrbnjak. Maribor: Založba Obzorja.

Gspan, Alfonz, 1979: *Cvetnik slovenskega umetnega pesništva do srede XIX. stoletja*. II knjiga. Ljubljana: Slovenska matica.

Jesenšek, Marko, 2001: Slomškov jezikovni nazor in slog. V: *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje* (Obdobja 20). Ur. A. Vidovič Muha. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 669–682.

Logar, Tine, 1996: *Dialektološke in jezikoslovne razprave*. Ur. K. Kenda-Jež. Ljubljana: ZRC SAZU.

Ogrin, Matija, 2012: Anton Martin Slomšek in vprašanje enotnosti slovenskega kulturnega prostora. *Slavistična revija* 60/3. 457–468.

Orel, Irena, 2001: Slovenski pisni jezik nekdanj in danes – med izročilom in govorom. V: *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje* (Obdobja 20). Ur. A. Vidovič Muha. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 551–562.

– –, 2009: Starejša besedila kot vir za preučevanje knjižnih zemljepisnih jezikovnih različkov. V: *Slovenska narečja med sistemom in rabo* (Obdobja 26). Ur. V. Smole. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 3–21.

- –, 2010: Normativnost osrednjega slovenskega knjižnega jezika od 16. do 19. stoletja. *Slavistična revija* 58/1. 29–43.
- Orožen, Božena, 1971: Poučni izlet v tri doline: Savinjsko, Šalško in Zadrebko. *Jezik in slovstvo* 18/7–8. 214–221.
- Orožen, Martina, 2010a: Puristično prečišeni kranjski knjižni jezik v nabožnem slovstvu pred normativnim poenotenjem slovenskega knjižnega jezika. *Kulturološki pogled na razvoj slovenskega knjižnega jezika* (Zora 74). Ur. M. Jesenšek, B. Rajh, J. Čeh Stergar. Maribor: Slavistično društvo. 212–219.
- –, 2010b: Govorne prvine v jeziku Slomškove pridige kot besedilna novost nabožnega slovstva porsitičnega obdobja. *Kulturološki pogled na razvoj slovenskega knjižnega jezika* (Zora 74). Ur. M. Jesenšek, B. Rajh, J. Čeh Stergar. Maribor: Slavistično društvo. 257–274.
- Pogačnik, Jože, 1968: *Zgodovina slovenskega slovstva*. Maribor: Založba Obzorja.
- Pogorelec Breda, 2011: Ustalitev pisne in knjižne norme slovenskega knjižnega jezika v 19. stoletju. *Zgodovina slovenskega knjižnega jezika*. Jezikoslovni spisi I. Ur. K. Ahačič. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Ramovš, Fran, 1924: *Historična gramatika slovenskega jezika*. II, Konzonantizem. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
- –, ²1995 [1936]: *Kratka zgodovina slovenskega jezika*. Ljubljana: Akademsko založba.
- Rezar, Cvetka, 2010: *Besedje v izbranih pesmih A. M. Slomška*. Diplomsko naloga. Maribor: Pedagoška fakulteta.
- Rigler, Jakob, 1968: Pregled osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu. *Razprave o slovenskem jeziku*. Ur. F. Jakopin. Ljubljana: Slovenska matica. 139–186.
- Slodnjak, Anton, 1968: *Slovensko slovstvo*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Snoj, Marko, 2003 [1997]: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Modrijan.
- Stanonik, Marija, 2012: *Folkloristični portreti iz treh stoletij: od baroka do moderne*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Strmšek, P., 1924: Župnik Jožef Lipold. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 19. Maribor: Zgodovinsko društvo v Mariboru. 111.
- Weiss, Peter, 1990: *Govori Zadrebke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. 38–70.
<<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-IGTOMLQQ>>
- –, 1998: *Slovar govorov zadrebke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami*. Poskusni zvezek A–H. Ljubljana: ZRC SAZU. <http://bos.zrc-sazu.si/c/Dial/M/Weiss_1998_Govori_zadrebke_doline_A_H.pdf>

1. Slovo rokodelca

Še preden se od vas podam
hvaležnost čem odkriti
preljubeznivi starši vam
ko dal' ste me zučiti.

To rokodelstvo prevedi
či bog le zdrauje šenka
človeka dokler kol živi
de kruha mu ne menka.

Fantiči zgodaj zberte seb'
spodobno rokodelstvo
pol' vino bi, meso in hleb,
nam ne le za nedelstvo.

Pak pridno mora se učit,
kodor želi kaj znati,
scer da se mu le voda pit
za jed lesnike klati.

U tem ko rokodelc učen
seb' vino, prato služi
Nevednost ves osramoten
žejo gasi na luži.

Na starost rokodelc zrajtliv
lastnik je fletne hiše
či priden je, inu šparliv
nemarnež kirberg iše.

Osak ne mora bit gospod
pak kmetje tud zrajtlivi,
pomanjšejo štvilo srot
prislužjo kruh na nivi.

Poduka, pismo, pas imam
men' cvede kar vesele
jest rokodelstvo dobro znam
zdej gredem na dežele.

Vas mojster inu mojsterna
ponižno zdej zahvalim
do smerti prosil bom Boga
za vas zlo, ne po malim.

2. Slovo od staršo

Preljubeznivi stareiši
slovo bom zdei ozela
od vas ko sim od mladih dni
dobrot dosti prejela!
Nebeški oče verni bo,
kar ste za me storili
jes, ino ženin prosil bo;
te verni oče mili.

Če nama bog le zdrauje da
tak bodema živela
de vam v viselje boma oba
zlo pridna, ne ovela
če donas je to zadnokrat
de smo oskupai bili,
za slovo čem zdravico dat
usi jo bomo pili.

Vi brati, ino sesterce
tovarši, tovaršice
sosedni in sosedine
či lih ni solzno lice,
občuti vendar serce zdej
kai tako veič pomeni,
zapustit ljublen roistva krei
ko se vun z fare ženi.

3. Od ure počitka

Počitka ura bila je
u senco člouk oleže se
in serčno se rezveseli
ko soje ude ohladi.

Je pak tud dano tak gorko blo
de srage zmirem tekle so
in člouk se je tak zlo potil
kok deb' en zvirik u čeli bil.

Kaj mora rokodelc terpet,
za bogatince to na svet
ko družga dela nimajo
kok ptuj pridelk oživajo.

4. Od plevic

He dekliči, slište kok petelen skerbno vas budi
kokši lastučka na nebi drobno žvargoli
urno z postle ustanite, tudi vi boga častite
preden kaj družga stri, naj sleherni kristjan
nar prej Boga časti vzledni dan.

No potem ko juterno molituco opraute vi
varte de nobedna prelce soje ne zgreši
urno delajte deklete, nive morjo bit oplete
lulka in steklasa, kokel n' drug pleveu
tegori hišnika, de ni vesel.

Nej ga vaša pridna rokca dones prou rezveseli
nej oškodna seu zpodnje iz zemlje vun sferči
zruvajte tud korenine, de prilicamai pogine
dol' žito čisto bo, bode sam gotou klas
testo v kvišk bo šlo, kipnil bo kvas.

Če pridemo mi zupet skup,
roke si b'mo podali,
bo slišati veselja hrup,
kir skup se bomo zbrali,
Bog dei, de bi u večnosti
tud bli oskup veseli,
k tem pripomor nam Jezus ti!
De bomo tam tud peli.

In vendar mnog' tak zdrou kar ni,
kakor smo rokodelci mi,
se spreupije, spreobžre
al zol' lenobe zbolel je.

Al' rokodelc o pridnemo
počitk tud večni prišil bo
kadir le brumno to živi,
počitik večni tam dobi.

Otiskajo ožulji nej
ko vidmo britko martro zdej
kodor če sveti rej prejet
ta mora z Jezusam terpet.

Či pak žito dost poredne glote nod vseb ima
se očedit na nobeno ižo kar ne da
kupc se kar le posmehuje, či od tacga žita čuje
reče le, sam ga jej, men' kar vseči ni
čisteiš' naprej mi dej, či ti dnar deši.

Od kod čej potem za štibro za družino dnar dobit
ko se enga samga zerna žiteca ne mora on znebit
zol' pomankanja opije, slabo žito tud ožije
on no družina vsa, to kesna prelca stri
al pridna prelca ga rezveseli.

Rezveselite tud dekliči hišnika nebeškiga
inu brumno čistite gvant vašiga srca
Grešna lulka nej ne pogine, kar je duši škodno
zgine
keršanska pak čednost, v vami ne cveti
inu či del' bel' zgost' ko dozori.

5. Od ženitve

Pet in dvajset lejt, doživel sim na svejt
med mojstre ži zrajtlive in bogate štet
De so rekli mat' sin pejdi zdej v svat
si ži zadosti star, poješ' si par.

Hčire purgarske so rade vidle me
zaljubljeno se meni so priklajnele
jest prut' njemu sim bil, bahasto neupčutliv
ni takšne glejštou svet, de b' jo htel imet.

Jest sim htel de b' bla bogata, pametna
in mlada lepa zdrava brumniga serca
lojavolna ne, al' glave aušaste
šparliva, birčestna, ne firbična.

Jeno, dve al' tri je mela teh reči,
al' tako, de b' imela vse, je stekent ni,
za skuz tri deset sim jeskal celih lejt
in znajdla se kar ni, z tem čednosti.

Či je mlada bla, že tavla nar majn dva
či lepa tud po tri na seb' je glejštala
brez prevzetnosti, tud ta bogata ni
vsaka kolkor kej, je mela tej.

Nar prej šou u svati, sem eni bogati
najdem enga mladga žen'na per nje stati
Hod v loup' pri nje je bla na table dve
ži vaga navadna za naj oba.

Nevesta reče men', na tablo se zažen
tem drugmo reče pak ti pezo gori den'
in do stropa clo, z menoj v kvišk je šla
tak zapustita me, smijita se.

Ves sklučen gor sim stal, dol skočit sim se bal
v mraki se zgođi še meni špaz ta prau
ko se dol spustim, na vrat' rezkeb' sedim
očet' perstrašenma nevestnima.

Ta se začne dret, zlo rogovil, klet,
primte, daršte ga, iz celga gerla upet
klabuk mi pade dol' in jest zagrabim pol'
boroko birtavo, jo vlijem z njo.

Drugi dan dobim, de se sam seb' smejim
en list rekoč, de nej za to se ne jezim
ko na vago dan, za opičliga spoznan,
jo kar nisim dobil, sim sam si kriv.

Na piš' v luč me ti, jaz drugu zbral sem si
či lih nar lepši inu zlo bogata ni.
Ali zupet s te, kar člouk naprej ne ve,
se men' tak pergodi, de moja ni.

Roun' o pus' je blo, in merzlo silno zlo
in jeden naj z nevest povab' na 'n bal na to
tud eden stričik moj, bi menil jet z menoj
in ko po njega grem, se frej povem.

Še opraulen ni, in men' se pergodi
ko čakam, moj klabuk en fant u pest dobi
oliže lima nod, in men' ubogi srot'
kaj on to zamouči mi se smeji.

Klabuk na glavo dam, vesel na ples skaklam
ko pridem tje nesrečo mojo zdajc spoznam
sim mogil perpustit, seb' bučo vso obrit
ves osramoten šou, sim sam domou.

Boroko strit pustim in trek v svat' hitim
ži sklican bom in se za srečniga deržim
en den pred poraki, nevesto rezjezi
en list od mene dan, na opank bran.

Ne večer pridem knje, pred duram slišim že
de kar v prek vse, inu na opank gre.
Zpred vrat letim, v en sekret zbežim
in čakam de vse, pohline se.

Nekdu perdrofla, od zunaj zavigla
Al' z hramba moja je ži preperela bla
duri rezdrobim, po ganki ke ferčim
dol' zkočit se nečem zbat, v eno kad.

Sim menil, de je gnoj, al' kad je bla o joj,
rudeče farbe pouhna inu gvantec moj
se iz glavi vred, ko padil bil sem pred
lih kok z krivjoj oblit, usakmo za vid'.

Boroka se otopi, ži več za stekent ni
in zima mene preusmileno mrazi
na dom čem letet fert, al' dvor je bil zapert
kočiske sene nod, jest smuk u kot.

V seneh nod sedim, prou tiho sladko spim
kočaš napreje brez de jest se prebudim
dve uri dauč pela, v štalo kojne da
v petih se zbudim na plan letim.

Na okn čem urno prit, kar kol oko vid'
vse neznano je, mi mora groza strit
vsak se mi smeji, rekoč, ta člouk nori
sramota vevje me, do dol' na tle.

Od špota odmedlim, ko zbrihtam se, ležim
v naročeh enga znanca, ktirga zlo častim
se osmil' čez me in prosto mi pove
de bil sem pre zaspan in odpelan.

Preobleče me, nikar ne šali se
v kratkim časo to, pozablo bo se vse
damu se perpelam, ženitvi slovo dam
koj sam čest sim ostau, in tak je prau.

Katir se ženit če, naj spomne le na me,
en ženin pre zbirlu, tud biti kar ne sme
čej sam brez tadla ni, je tudi ne dobi
De bi brez tadla bla, deklinčica.

6. Žalovanje za moža

Ti si prestal, oči smo ostermele,
mertvaški pot je čelo prerossil
tud žnoble blede so prihajat jele
resnično ti si me ži zapustil.
Zdaj na mertvaške pare bodo dali
tebe katir si men' nar ljubši bil
kok ženina z rožmarinam okranclali
v kratkim hladen grob te bo zakril.

Nej Jezus milostlivo tebe sodi
tud' ti si bil prut' meni milostliu
sprejet od boga zaneslivo bodi
de boš na večno tam se veselil
počivaj u miru, ozem od žene
ta sledni kašlej zvestiga serca
Obrožnejši, kok jest, je kar ni zapušene
le pros za tojo dušo tam boga.

De srečno sklenem žalostno žiulenje
brez tebe men' na svet tak družga ni
kakor obtožnast in bitko terplenje
moj duh če kar za tojim hrepeni

Ktir jo če dobit, le mlad se ženit hit,
ko rata star, nobena rada ga ne vid
kdor žen' se star, ne mlad, ta rata ži rogat
in švogro tulk dobi, ko v leti dni.

Kdor se ženi mlad, če bog mo oče dat
otroke, mo na starost lež'je za obstat,
či se ženi star, ga večni Bog obvar
otroke zapusti, ne preskerbi.

Otroc pomagajo, očeto starimo
či ži na žvot' premožni, inu velki so
aku meihno je, in preskerbleno ne
ko oče star zboli, ga močno skli.

U smertni ur' ima, za dušo skerb, in da
otroke čez, de še nobeno seb' ne zna,
žiulenje preskerbet, in on mora omret,
reči na sveti ni, težaunejši.

ko bo na mojmo čel' mertvaška rosa
ko bo tut meni smertni zgon zapel
ko mene bo spodbrisala strohnejne kosa
me zupet boš v večnosti objel.

Pol' se nikdar ne boma več ločila
tam smertne ure bat se več ne bo
na večno bodema se veselila
tam pred miljarjem božjih angelo
toj grob bom večkrat brumno poškropila
na žegnan britof bom pogostlo šla
s souzami bom spominske rožce ponovila
dokler tud' men se luč v roko da.

Oh otročički najni tud jehtijo
očeta več prelubezniuga ni
Britkust ne irečljivo zdey terpijo
katera tud mene peče, skli,
zakanske ljubezni so zastava
toja kri po žilah njuh igra
našlednimo podoba toja je ta prava
le pros' tud tamkaj ti za nje boga.

7. Od tabakarjev

Od tabakarjo čem zapet
Mladost nevarnosti oktet
Fantiči le poslušajte
Pesem resnična je.

En tabakar ves prost živi
U cerku ga nikol skor ni
Brez vere nosi garjevko
Kaj tam za dušo bo.

Koraža ga tak dauc spela
De mnogmo smertne žlake da
Se brani de b' ne bil ujet
Men'de bo uzel' na svet.

Al' ko zadost' ži greha stri
Se tabakar tudi olovi
Gosposka jeh kaštigat da
Sej ječ po vol' ima.

Nekteri bil je oloulen
Obsojen in z kolesam tren
Nekter u ječo zakovan
Nekter ob glavo dan.

Nekter na gangeti tut vesi
Ko se pravice lenil ni
Nekteri bode tepen zlo
Nekter' ustrelen bo.

Al' kaj še to, tam tam gorje
Odperto peku ma za se
Kadir gosposke ne spozna
En tak ni od Boga.

U peklo večno tam gori
In za pomagat mo več ni
Mladenči bol' je bil soldat
Dušico bogo dat.

Nekter u goši obleži
Tam svetih zakramento ni
Brez spovedi u večnost gre
Ko zajn se kar ne ve.

Cesarjo, zvesto služiti čem
Saj med pošteno ljudstvo smem
Juhe, juhe u večnosti
Tud sreča men' cveti.

Al' k tabakarjam se poda
Le tak katir se zabežila
De več ne sme pri domo bit
Scer dajo ga lovit.

Le dezenterji¹⁷ in smikovci
Nar hujši tud' rezbojniki
Ko dragdi kruha najd ne ve
Ži k tabakarjem gre.

Žiulenje tako tam pela
kok en najemnik satana
Je pohojšliu, de bog se smil'
Poreden, hud, de cvil'.

8. Od žniderjou

Ži kratko kar ni dost lejt,
kar takšen žnidar je na svejt
katir iz soji šivanki
Dosti mladih štajerco znori.

Le kakšne dela prou poglej
za moški spou ži sraice zdej
ži maršelin, pirkal' ima
na reme, za pasti tud pirkelo da.

Veliko sort tud kape stri
de le fantiče prau znori
na vogle, niske, štulaste,
iz šivmam, ino tud mulaste.

Facele engliš, dunavske,
francozke, laške, rožeste,
prisvetje moškimo za orat,
de jih več zarobit mora dat.

¹⁷ Opomba avtorja: ohajouci.

Domačo skuno sramoti
je terdo k del' pre doug terpi
Šlacunsko, tenko žamet hval'
de bi mo lagonej delo dal'.

Njegova pridga prime se
v žamet verže štajerce
zdej lajbelci in pruštafi
so več' tal' židan' in žamatni.

Knofo tulk našije gor
de več' jih je kok niti skor
ko vej či jeden se zgubi
de družga mora gor prišivati.

Po hlačeh tudi štajerca
po težkim jederc več' spozna
so kratke, dolge, žamatne,
z žide na več' strani vun šivane.

Tud varžet za zokuro nod
to stri de je zdej tulkajn srot
kar z mladih nog prisluži fant,
Vse na oblačilo gre in gvant.

Nektermo še zadosti ni
na krajdih kok dolžnik vesi
še prot' mo plačet se ne da
kar na samih capih resfercla.

Domačo sukno, vašouna
zozorla nekdej sta moža
de je šparliu, premožen bil
deželo inu žlahto veselil.

Kater oženite se če
se prau upeče če ne ve
kok zlo okškodna je ljadem
taka zapraulivost rečti smem.

9. Juterna pesem

Juterno molitu smo oprauli ži
le glej kok člouk sped brihten je, ko se naspj
nej se loti dela ktirga le kol' če
kok žida gladko berž od rok mo gre
rokodelstva dosti sort je med ljudmi
al' srečen ta, kater se sojga prou zuči
En takšen stri, de mo na centa zda
je videt, de si z delam kar igra.

De b' mladenči, in deklīči si verjel'
in zgodaj v mladosti brihtat se začel'
bi nobeden mojster skaziga ne bil
vsak to sojo lahko se b' zučil
al' ko glava rata pre starikouna
Se z velikim prizadetjo zbrihtat več' ne da
kir zaslužen grižlej kruha jest želi,
le mlad ga nej prislužit se zuči.

Staršam pak koštanja se kar nima smilt
tud ne spodobi se otrok h kej takmo silt
kar za truplo njih še pre težauno je,
al' kar otrokam ne dopade se.
Le tako rokodelstvo ktiro člouk štima
se u jemo hitro in legotno úmit da
kar mladenč, deklīč kol' znat nar raj želi,
dovolte mo, de zgodaj se zuči.

Bol veselje bo pogledat mladih rok
bo delo mojstersko ži prišlo od otrok
in ko staraj rata tud zrajtliuši bo
ko roka vajana je ži na to
svejt či deli zmiraj rata bel' zrajtliu
kodu bi nek' zdej rad en takšen tepec bil,
de bi ljudje se njemo posmehval'
za herpto in pod lice tadle dal'.

Zlast bogati starši nej verjemejo,
de rezcertlan' otroc za uk nerodnej so,
in či njem se zrouno mat' potuhu da,
en tak sramičik še clo narmerin' zna,
nekteri misli men' ni treba dosti znat'
či neč se ne zučimo, se vender sim bogat,
ali kok koprīca z časam osuhni,
tak tud bogastvo, či perdelka ni.

10. Fantinam za sprehaj

Oprauke dokončali smo
Večerjo smo prejeli
Zaspanci nej le spat gredo
Mi bomo še bedeli.

Fantini stopmo na sprehaj
Zrak silno je prijeten
Zapojmo eno pesem saj
Ko večir je tak fleten.

Edino trojnemu Bogu
Zapojmo čast in hvalo
Ko stvaril je zemlo, nebu
In šenkal nam zrajtalo.

Ozvezdje fletno se iskra
Nebu se zlo leskeče
Fantini nam namenena
Od zgur je večna sreča.

Al brumno mormo to živet
Po pamet' se nositi
Či očmo sveti rej prejet
Ne smemo greha striti.

Zdej pojdmu tud k počitko mi
De bomo se naspali,
Nej vertaglauc otrok leti
mi bomo zmiram zali.

11. Od svetliga cesarja Ferdinanda I.

Blagodari Bog cesarja
Ferdinanda nam ohran'
Pomočnik bod gospodarja
Kok očeto stoj na stran'
Ktirmo ti zročiš cesarstvo
De b' deželni oča bil,
Ferdinanda gospodarja
Blagodari milostliu.

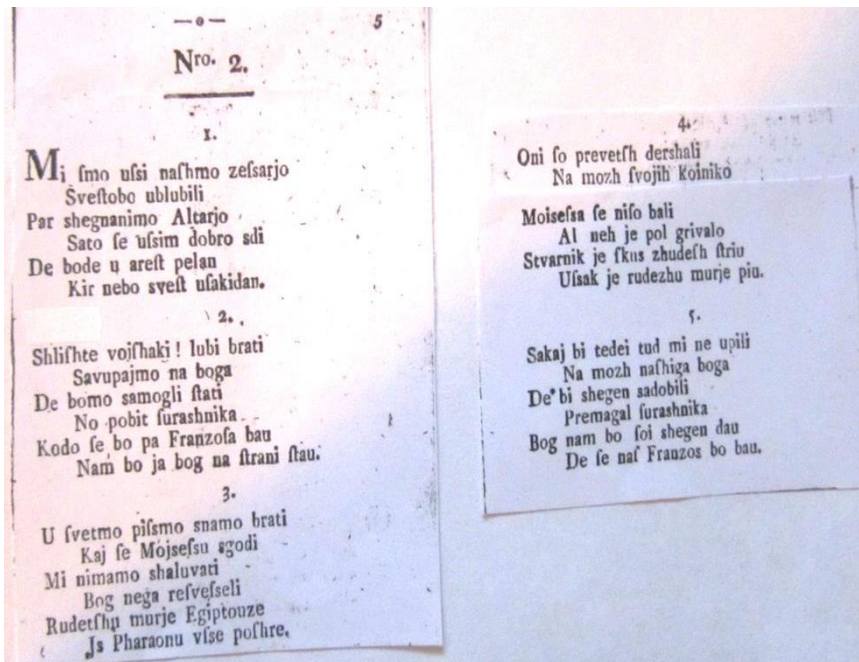
Iz modrosti Salomona
Nej pravica se iskra
z Ferdinandovega brona
Brumna milost nej snova
našga svetliga cesarja
Nestrohlivi venc časti
Spremlaj oča gospodara
našga Ferdinanda ti.

Dej Bog ljubi mir cesarstvo
Orožjo tud čerstnost dej
Ferdinanda gospodarja
Čast in sreča spremla nej
Vodi našga gospodarja
Či u vojsko se poda
Bog obvari nam cesarja
Ferdinanda svetliga.

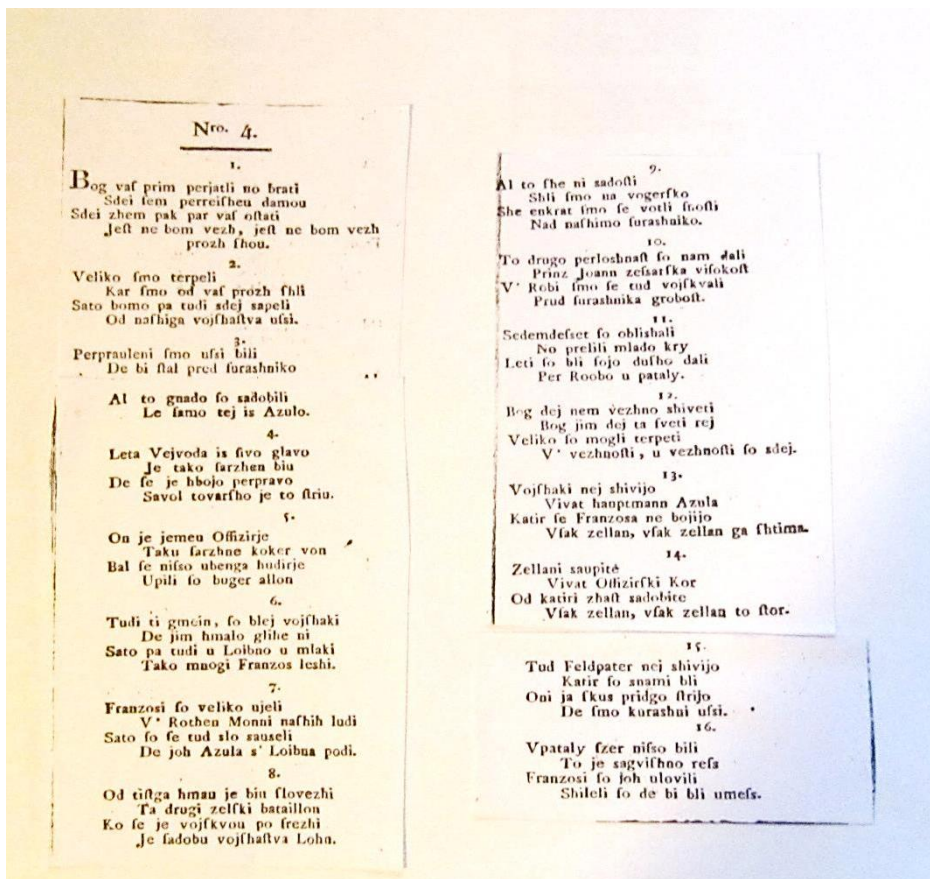
Kar na zemli kol' prebiva
Kulkar tej se sprenejni
Obstoječnost le spoštliiva
Skuz zvestobo dozori
Mi ostanemo ti stari
Zvesta kri u serc igra
Bog cesarja nam obvari
Ferdinanda dobriga.

Priloge II: Brambovske pesmi (*Land-Wehrs Lieder des zusammen gesetzten zillier Bataillons*)

1. Pejsem za Odhod

2. Pejsem od gnadliuga gospoda Hauptmana Auzula

3. Pejsem od otaleinje ta zaslužene Medalie

— o —
Nro. 6.

1.

Boben ropozhe, pisheu urifka
Vojfhaki kaj le ftega bo
Gošpod majorjeva sablo se blifka
Na enmo velkmo šhimelno.

2.

Naf bojo morabit pelali
Na eno lepu planavo
Na katiri bomo stali
Nafprut hudmo furashniko.

3.

Kir so strašni tiranški boji
Tej tzer vojfhaku farze hici
Ne tej! ne tej vojfhaki moji
Na en drugi kraj dons gremo mi.

4.

Mi spremlemo heni lepi zhafti
Enga vojfhaka zelfkiga
Pred k' tirmo je mogo furashnik pasti
Na mešt hauptman Azula.

5.

Tej ga zhemo parpelati
Kir ti faflushen lohn dobi

Shaferjou se on ni oten bati
Per Roobu v' pataly.

6.

Katiri so farditi bili
Jahali nad hauptmana
Bi ga bli radi umorili
Al nem je spoddarkeula.

7.

Ta gmein Vojfhak zhartvih zellano
Je tako farzhen biu
De je hauptmana obrano
Ta parviga fkoine uftrihu.

8.

Ta drug je fsablo biu savifhou
Rouno pruti hauptmano
Zellan mo je hiter kalho opihou
Js bajoneto ojftirimo.

9.

Je negouga koine raniu
De mo je kurashe ufbla
Od nega stran'ku je biu planiu
Per mir postiu Zellana oba.

10.

Sato se mo bo dones dala
Ta freberna medalia
Nega shena se bo štimala
De tak farzhuiga mosha ima.

11.

Med nami ga bomo štimali
Ne fami vojfhaki mi
Ampak ufi katir bojo brali
Kar u ledi pefmi stoji.

12.

Negovo sdranje zhemo piti
Od parviga, do sadniga
Ko je shelui kry preliti
Sa fvojga starga hauptmana.

Tufh, Tufh.

4. Pejsem za prihod damu

— o —
Nro. 8.

1.

Nafh boben ropozhe pisheu urifhi
Kaj ne vam zellanam se to' dobri sdi
De smo po poštenjo perrejshel damou
To mora bet ufakmo perjatelo prou.

2.

Zhi je jeden med vami, katir se jes
De damo vifeli perrejshemo mi
Ta nej fojo jeso v' fhkorenze da
Od ped do varh glave zel nez ne vela.

3.

Veliko terpeli smo, to je shi refs
Al vender vifele smo meli umef
Kir smo sadobili vojfhakoufko zhaft
Ta mnogi je mogo pred furashniko past.

4.

Tud bulesen je stikala nafhe ledi
Katira bres' mezhe vojfhake mori
Sato smo vifeli, katiri smo to
Sakaj na uum je sa glavo shi fhlo.

5.

Vrozhino no mras vojfhak vezhkrat terpi
Tud jesti, no piti mo zhafti fali
Sato ga morjo zhaftiti, to je bol ko itou kron
V' vezhnošti zhaka, nad nega leip lohn.

Priloge III: Pesmi iz *Koroških in štajerskih pesmi* (1852)

1. Štajersko vino

XXXXIII.

Štajersko vino.

(Štajerska.)

1.

Prijadil! naj bo meni perpušeno,
Od vina bom zapél;
Razveselí moža in tudi ženo,
Mladenč je tud vesel.

2.

Naj se človeku kupica nalije,
Mu serce zaigrá,
Boga zahvali, gladko ga popije,
In moč životu da.

3.

Če hočeš piť domače žlahtno vino,
Poznaš Bizelšino? 1)

Kje vino je čez štajersko starino,
Ki bi tak zdravo blo?

4.

Ne vogersko, horvaško, laško vino,
Francosko, spansko ne,
Ni zdravšiga črez štajersko starino,
Za piťi gladka je.

1)-Bizelasko vino.

5.

Premočne vina so za nas vunajna,
Tud prenezdrave so,
Pa Marpursni in Ptujšini 1) priklanja
Vsaki gospod glavó.

6.

Prežlahtna tud Konjška je černina,
Polskavčan, Bisterčan,
Za kralja vsiga stajerskiga vina
Je Prandnar pravi znan.

7.

Tud Lutomersko vino prav poglejmo,
Alj ni žlahtno blagó?
Tud Pikrarja pozabiti ne smemo,
Ga radi pijemo.

8.

V okolcah naše Drave ino Save
Vinogradi cvetó,
Nam dajo vina dobre in zdrave,
Zlobno jih hvalimo.

9.

Če k'irga serčna žalost rada lupi, 2)
Naj prime za bokál;
Le naj si stajerskiga vina kupi,
Berž žalost bo pregnál.

1) Vino, ki per Ptujji raste. 2) Kole.
Abacelnove pesmi.

6

Digitized by Google

10.

Pač žalostua v resnici je dolina,
Ker vinske terté ni,
Alj Štajercu da Bog zadosti vina;
Naj ga za to časti.

Jož. Lipold.

2. Kmetija bogatija

XXXVI.

Kmetija bogatija.

(štajerska.)

1.

Nar bogatejši mož je kmet,
Naj ravn se čudno zdi;
Ker dostkrat nima za odštét,
Za silo groše tri;

Veselje pa, kdor prav spozná,
Katerga kmet ima,
Verjemi, da sam spoznal boš:
On je prav bogat mož.

2.

Kraljevi grad se lisketá,
Od srebra in zlatá,
Kralj žlahtnih kamnov dost imá,
Kar hoče, se mu dá;
Na zlatim sedeži sedi,
Krog njega se blesči;
Alj misliš, da je kmet sromák,
Kér kralju ni enak?

3.

Prijatel močno motiš se,
Kér ne premisliš prav;
Tud kmetič lih tak srečen je,
Če priden je in zdrav.
On svojo hišco preskerbí
Z potrebnimi rečmi,
In božjih darov je vesel,
Katre je prejél.

4.

Bolj ko zlato mu blisketá
Romeno sončice;
Sreberni trak tud luna dá
Skoz kmetno oknice.

Miljonov kapele se blišči
Mu v rosi juterni,
Krog hiše v žlahtnim cvetji vse
Ledince pisane.

5.

Kralj godce, pevce si redí,
Da mu prepevajo;
Za kmeta jih pa Bog živi:
Po gojzdih ptúčke so.
Prav zgodaj njemu pojejo,
Budijo ga glasno;
In ker na polje delat gre,
Ga sprem'jo ptúčice.

6.

Na večer za kraljevi god
Sto tavžent lamp berli;
Alj kmetu, če ravn ni gospod,
Miljonov zvezd gori.
Prav sladko spanje njemu dá
Tud terda slamica,
Alj kralj pogosto od skerbí
Na perji slabo spi.

7.

Vsak priden kmet si perdobí
Potrebniha blaga;
Se lehkó tiga veseli,
Kar njemu Stvarnik dá.

Če glešta le sto belih kron,
Ze bogat sluje on;
Alj kralj če lih milijone ma,
Le malo se pozna.

8.

In kedar vmerjeta oba,
Se v prah poverneta,
Sè kralj od kmeta ne pozna,
Le čednost tam velja.
Oh kako srečen kmetič je,
Ki greha varje se;
Če služi le Bogu lepó,
On kralj v nebesih bo.

Jož. Lipold.

3. Dobrovoljni kosci

XXXVII.

Dobrovoljni kosci. 1)

(Štajerska.)

1.

Ze drobne ptičice pojò,
Zapojmo tudi mi;
Bogu naj čast in hvala bo,
Katér nas vse živi.
Noj Miha! ti zaspani ptič!
Ne slišiš nič? clo nič?
Fantiči vstanimo, tri slišal sim bit, 2)
Vodirje nalijmo, in pojmo kosit.

1) Senosekl. 2) Klat.

5.

Kertin 1) in kam'nja zogni se,
Da kose ne skerhtáš. 2)
Prav hladna rosa dones je:
Jelj Grega, moj pajdáš?
Tam gospodarja zdaj poglej:
Le berš naprej! naprej!
Rad jesti in piti obilno nam da,
Saj smo pokosili skor vsaki za dva.

6.

„Fantiči! dones pridni ste,
Ne bil bi ne verjél!
Iz čutare napijte se,
Da vsaki bo zapél.
Ti Blaže, dobro gerlo maš,
Zasukati jo znaš.“
Pač, z gerlam premorem dekličev devét;
Pa skerhano 3) koso poojstril bom spet.

7.

Pomahali zdaj travo smo,
Pred soncam kose skrí,
Da škodovalo jim ne bo;
Z vodirjov vodo zlij.
Noj Grega! kar ne bodi tak,
Ne bodi meglenjak! 4)
Ojstrila 5) poberi in pridi pod hrast; 6)
Veselo zavukaj vsim koscam na čast.

1) Kertovcov. 2) Stópiš. 3) Topo. 4) Meglenjak megleni človek. 5) Klepe. 6) Hrast alj dób.

2.

Poglej, naš sosed že kosí,
Prav jasno nebo je;
Zaspanci! da vas sram kar ni;
Le berž vzdignite se.
Noj Jurka! oj ti veli ptič,
Ne poješ dones nič?
Le koso zdaj v roke in hitro za njoj!
Ledine so šroke; bo likof nicoj?

3.

Matevž nar gorsí kosec je,
Res glihe njemu ni;
Glej, kak jo premiljonsko žge:
Čuj koso, kak žviži!
On pela, kakor turski mec,
Le smuk! jo maha preč.
Pa Boga zahvali za toľko moči;
Glej, vsi smo se gnali, alj predi si ti.

4.

Nektir ima dosti moči,
Pa ojstrit prav ne zna;
Kosiša prav naravnal ni,
Za to mu malo zda.
Tomaz! pobrusi le kosó,
Da prav zapela bo.
Po tem jo spet reži prav gladko naprej;
Junaku se košinja vstavljat ne smé.

8.

Juhe! juhe! skončali smo,
Dobili vina pit;
Potica 1) se prilegla bo;
Hočmo njo zdaj drobit'.
Glej mati nam za likof da
Plečeta dva, glej dva!
Njej zdravje napijmo: Bog živi nas vse,
Ki daja nam roso in lepo vremè.

9.

Mladenči, ne pozab'te vi,
Da nosi smert kosó,
Pokosili smo rože mi,
Smert nas kosila bo.
Le glejmo, da nas ne vloví
Brez božje milosti.
Tak z-hranil po smerti, kak žlahtno senó,
Bo Oče nebeski nas v sveto nebó.

Jož. Lipold.

1) Potica, gibanca, povijača alj šartl.

4. Vesele ženjice

XXXVIII:

Vesele ženjice.

(Štajerska.)

1.

Lastovce, skorjanci žvergolijo
Svojo juterno molitvico,
Drobne pičke zlobno nas budijo,
Ko bi vedle, da na polje nam mudí se zlo.

2.

Klasje zrelo se nam že priklanja,
Kakor vojske žito romeni,
Saj dovolj zavžile smo si spanja,
Berzoz postle! najsi vsaka dobro serp zojstri.

3.

Zdaj nad ječmen prvič se zakad'mo,
Polj nad erž ino pešeničico,
In ko snopje dergnit' 1) se privadmo,
Hitro tud po ovisi, kakor v enim tuški, bo.

4.

Anča hiti, njiva je prostorna,
Urša tud zadosti ne hiti;
Omahuje tovaršica borna,
Nežni serp pač urno sem ter tje smučí.

1) Derznilí.

95

5.

Ktíra tak, ko Mica, zna ojstriti?
Le poglej, kak z kam'nam boskat zna.
Pač gorje ženjici naprej priti,
Ktéra v svojih rokah slabo zbrusen serp imá.

6.

Hvala Bogu! zgodej smo skončale,
Da bi vselej tako pridne b'le!
Pač se bojo matere smejale,
Kedar bomo zopet na romeno polje šle.

7.

Kedar tek življenja naš'ga mine,
Tud za nas posledna žetuv bo;
Le poštene bodimo deklíne,
Da na dušni žetvi nam ne bode prehudo.

8.

Ljuljka bo skoz angele odbrana,
Kedar Kristus sodit' prišel bo;
V večem ogenj veržena in žgana,
Žlahtuo sernje pa v nebesih večno z-
hranjeno. —

Jež. Lipold.

5. Gorski ovčar

96

XXXX:

Gorski ovčar.

(Štajerska.)

1.

Jez sim en kmétovski ovčár,
Za mesto mi ni mar;
Alj vonder le verjem'te mi:
Moj stan me veselí.
Jez svojo čedo že poznám,
Na pašo voljno njo peljám,
In v persih serce mi jigrá,
Ko pred menó draplá.
Juhé! na gori lepo je.

2.

Jez sebi čas perkrajšat znam
Na paší, če sim sam;
Zdaj vsedem se na gladko péč,
Premislím mnogo réč:
En tak, ko jez, pač vreden ni,
Da Bog za njega tak skerbí;
Sto tavženkrat mu hvalo dam,
Da zdrave vude mam.
Juhé! sam Bog skerbi za me.

3.

Teržanov in mestjanov ni,
Dab' toljko srečni bli;

Ta krulov plazi se po tléh,
Un slep je na očéh,
In trekmu noč in dan ne da
Počitka skerb, katero ma;
Ovčár pa lahko sladkó spí.
Juhé! kok meni dobro je!

4.

Medveda, volka in zverí
Se bat' mi treba ni;
Ta škode čredi kar ne strí,
Se psa prezlo bojí;
On široko grebenico ma,
Osledit' tud prav ojstro zna,
Je močen ino če kaj čút,
Ga treba ni pošút;
Juhé! on v bran postavi se.

5.

Za živež dober kruh dobím,
Na mehkih rožcah spím,
Za žejo mam clo na sprebirk
Mleko alj hladen zvirk.
Moj gospodar pa tud skerbí,
Da mi obleko 1) naredí;
Ne morem dost zahval't Bogá
Za vse, kar meni da.
Juhé! men' pač predobro je!

1) Oblačilo.

Ahacelnove pesmi. R. 1114

7

6.

In če bom star, alj pa bolán,
Ne bom od liše zgnan;
Saj skerben sim, in čedi zvést,
Znam slanjake tud plest'.
Tud cokelce tak lehke strim,
Da se nobenga ne bojím;
In roka moja kocek stri,
Da lépsiga kar ni.
Juhé! sim mlad navučil se.

7.

Premagati se kar ne dam,
Ker pukšico imam.
Ko čeda mi na stran hití,
Jo sprožím, da z - hruši.
In ker damo jo zad peljám,
Z njo góspodarju védet' dam:
Juhé prav glasno sakričím,
In pukšico spustím.
Juhé! na cente gmetno 1) je.

8.

Le samo eno me bolí,
Kar večkrat se zgodí,
Da morem koj per čedi bit,
Ne morem k maši prit';

2) Čez vse luštno.

Digitized by Google

99

Pa mislim: saj Bog dobro vé,
Da to ovčár storit' ne smé;
Klečím na gori, koljkar znam,
Mu čast in hvalo dam.
Juhé! saj vidi on sercé.

Jož. Lipold.

6. Pravičen žold

XIII.

Pravičen žold.

(štajerska.)

1.

Oh mati! nikár ne žalujte,
Da mora vaš sin bit soldát;
Le Kristusov navk premišlujte;
In lahko bo vam za obstat'.

2.

On sam zapovedal je dati
Cesarju cesarjevo vse:

Digitized by Google

102

Potreba, vsak mora spoznati,
Soldatov deželi da je.

3.

„Kdor sina bolj ljubi, ko mene,
On vreden Zveličarja ní.“
To pravi sam Jezus vam, žene!
Če ravno se vam hudo zdí.

4.

Marija tud sinu rodila,
Pa voljno za tebe ga da;
Oh, da b' se od nje navučila
Podati se v voljo Bogá.

5.

Bog tebe vé bolj oskerbeti,
Ko sin, za katerim ječíš,
Domá zna zboleti in vmreti,
Iz žolda tud zdrav'ga dobiš.

6.

Če sin na Boga ne pozabi,
Na vojski zapušén ne bo;
Bog svoje na vojsko povabi,
In brani z mogočno rokó.

7.

Práv srečno patalje in boje
Marskteri bojak je prestál,
Je zdrav zopet najdil te svoje,
Je doma v Gospodu zaspal.

8.

Kak žalostno se okolj klati,
Kdor žoldu nezvest vbeži!
Konc hudiga mora jemati,
In zravno še dušo zgubi.

9.

Mladenči! nikar se ne bojte,
Če vam je namerjen te stan;
Le serčno v tajistim obstojte,
Vam venec vojaški bo dan.

10.

Doma tud veliko terpite
In vžitek se boren vam da;
Tam hrano pošteno dobite,
Dovolj erzenjaka, mesá.

11.

Lepo vas bo tamkaj častilo,
Kar doma zaslužiti ni:
Pošteno, lepo oblačilo,
Katermu se serce smeji.

12.

Če tukaj vi hlapci zbolite,
Ste hitro na poti ljudem,
Zdravnika tam svojga dobite,
In ste oskerbleni si vsem.

13.

Vojaki zdaj šole imajo,
In kdor le ma glavo za to,
Ga hitro zvučiti tam dajo,
Da lahko gospod še on ho.

14.

Domá ti čepiš kakor kura,
Nikamor po sveti ne greš,
In tam ne preteče ti ura,
Da nov'ga kaj vidiš in zveš.

15.

Kdor zvesto cesarju tam služi,
Svetinco na perse dobi,
V nebesih si krono perdruži,
Če lepo pošteno živi.

16.

Vhajavci v berlogih tičijo,
Na svetlo je priti jih sram;
Hudobam na sveti zorijo,
Peklenskemu brezdnu pa tam.

17.

Pod enim banderam na sveti
Bojvavce za sveto nebó
Sam Jezus nas hoče imeti,
Le služimo njemu zvestó.

Jož. Lipold

7. Mladenčam

114

XLVll.

Mladenčam.

(Štajerska.)

1.

Mladenči! hočem vam zapet', alj k podučanju,
Ker rad bi vas otel, ovarval še življenju;
Že mnogiga — v mladosti smert posekala,
In mnogim pa že svojo koso kazala,
Da so slabeli — zboleli.

2.

Zognite grešne družbe se, katera vabi,
Ko ptičar hostne gimpelce, mertvaško zgrabi.
Oh družba ta — v nesrečo mnogiga spelja,
Da sam ne ve — kam dnar in premoženje gre?
Kam je zginilo — minilo?

3.

Lenoba in nevednosti so tudi krive,
Da mošne prazne in brez dnarja vse plenjive;
Vsaki lenuh — in brat njegovi, potepuh
Kovača sta, — ki sama sebi kujeta
Srajco bolečo — nesrečo.

4.

Pa tud požrešnost in navadno pjančovanje,
Ponočni truš, ino nesramno vlačuganje, 1)

1) Vesovanje.

115

To naredí — da človek vest, Boga zgubi,
Zkoz ženski spol — in igro je že mnogi šel
Ob premoženje — življenje.

5.

Boga se bati, je začetik vse modrosti,
Za dobro vest skerbeti in za vučenosti!
Kdor tak živi, — da lahko vselej mirno spi,
Bo lahko pel — pomoči božje vselj vesel;
Le to je sreča — nar večá.

Jož. Lipold

8. Mladim deklicam

XLVIII.

Mladim deklicam.

(Štajerska.)

1.

Deklice! hočem vam zapéti
Od napične škodljivosti;
Želim nevarni vas oteti,
Katero vam mladost proti.
V mladosti ste ve rade lepe,
In truplo rade lišpate,
Za pravo srečo rade slepe,
Za to nje ne dosežete.

2.

Nektira se za srečno šteje,
Če le dopade vsim očém,

8*

Slabost' pa svojih ne preseje,
Ki zoperne so zlo ljudem.
Tako per svoji vsi lepóti,
Ki jo dobila od Bogá,
Prehitro ocvetá na žvóti,
In je od vsih naveržena.

3.

Nektira preveč je štimana,
Prepikra 1), premehkuževa,
Per jedi, pjači razcartlana,
V obleki vsa razvajena.
Vsak moder se ji posmehuje,
Ker vidi tak nališpano,
Vsak pameten ji odkimuje,
Zagledat' tako maskaro. 2)

4.

Ni kmetiška, ni gospodična,
Ni purgarca, tud' ne gospa,
Če ravno je v postavi lična,
Je po obleki spačena.
„Med katero ljudstvo se le štuli? 3)
Planinska šoja? alj je prav?
Le naj ji starost pérje spuli, 4)
Boš videl zapastí rokav.“

5.

Nektira je pa preveč lena,
Za snažnost druga ne skerbi;

1) Hakilih. 2) Šeno. 3) Peršterva. 4) Špiple.

Nektira modra, kakor perca,
Ki se na vodi razcedi.
Marsktira preveč besedliva,
Spet druga preveč avšasta,
Le samo norcam dopadliva,
In ni za modriga moža.

6.

Mladenčice! le pamet, pamet!
Le pametno nosite se!
Boljši je pamet, kakor žamet,
Poštenje kinč 1) nar lepši je.
Za zlahnost srca si skerbita,
Imejte prav pridne roké,
Zastopne biti se vučite,
Če hočte srečne bit' žené.

Jož. Lipold.

9. Popotnica za sina

XLVIII.

Popotnica za sina.

(štajerska.)

1.

Sin! nigdar ne zabi,
Kedar tebe vabi
Mlado ljudstvo prič:

1) Cir.

Holofernez pije,
Ino Judit vbije
Njega v pjanosti.

6.

Ljudstvo je jigralo,
Rajalo, smejalo
Noetu se je;
Alj za hudobije
Ljudstvo vodo pije,
Potonilo 1) vse.

7.

Sinko z Bogam hodi,
Angel tebe vodi,
Glej pravice pot:
Čisto vest ohrani,
Hudimu se brani,
Srečen boš povsod.

Jož. Lipold.

1) Potopilo.

Alj za dnar jigrati,
Ljubke si jemati,
Alj pa vino pič.

2.

Glej to trojno zvodi,
Mnogiga tak zblodi,
Da se ne zavé,
Dokler da nič nima,
Bos damo perkima,
In mu je gorje.

3.

Časno premoženje,
Zdravje in poštenje
On na prodaj da;
Čast na stran postavi,
Dušo tud zapravi,
In pozab' Bogá.

4.

Glej zgublen'ga sina,
Revaiga capina,
Kaj mu dala slast?
Ljubke ga znorijo,
Sprav'jo ob erbijo,
Svinje mora past.

5.

Samsona vojšaka
Ženska stri sromaka,
Da oči zgubi.

1. Terice (1846)

6. Terice.

Voj, deklčiči! le vstanite;
Ura je že pol noči.
Veselite se teritve,
Len v' sušivnici čverči.
Cof, cof, i. t. d.

Saj sušivnica je taka,
De gorkejši treba ni.
Zasmodi si perje sraka,
Naj le memo perleti.
Cof, cof, i. t. d.

Noj dekleta, snopje cvili,
Klada suha prav suši;
Krepko dedej rogovili,
De se len ne zasmodi.
Cof, cof, i. t. d.

Vašim terlicam se zdeha;
Vsaka vzemi svojo pést,
De ne bote strile greha,
Deržite jezik, varjte vést!
Cof, cof, i. t. d.

Glej na svoje rogovile,
Dedec! kaj naš boš svaril!
Smo poprej, ko ti molile;
Deb le ti tak priden bil!
Cof, cof, i. t. d.

Nate! bote se pognale,
Skusle, kateri kaj bolj zda,
Bote, kakor gos saglale,
Keđar mlade past peljá.
Cof, cof, i. t. d.

Mojo pest sim osaglala,
Gnide na predivi ni;
Ne bo za hodnik veljala;
Glej, ko žida se liši.
Cof, cof, i. t. d.

Naj terila, kakor hoče,
Se tak dobro tréti zna;
Mojster je le večni Oče,
Ki nam lepo snopje da.
Cof, cof, i. t. d.

Kar ne dremli, suha baba!
De se snopje ne zažge;
Si že lačna ino slaba,
Na potice, vgrizni le!
Cof, cof, i. t. d.

Hvala Bogu! dokončale
Srečno svoje delo smo,
Nam predice hvalo dale
Za tak lepo kódelo.
Cof, cof, i. t. d.

Mati! lepo je predivo,
Čedno ga omikajte!
Oj, deb ravn' tak ljubeznivo
Bilo naše serčice!
Cof, cof, i. t. d.

Vse razvade v' serci tretji,
Kakor len očistiti,
Vse težave poterpeti:
To teritva nas vuči.
Cof, cof, i. t. d.

Koljko mora len prestati,
Preden se tenčica strí!
Skuz terplenje perpeljati
Naš v' nebesa Bog želi.
Cof, cof, i. t. d.

J. Lipold.

2. Perice (1846)

7. Perice.

Mati zakliče brihtno deklíče:
»Hitro vstanite! že se daní.
Srajce, rokavce, rute in haubce
Perce poberte, prať se mudí.«

Žehto končale, lug ste izprale,
Le na perise nesite prať!
Ptičke vesele vam bojo pele,
Ribice hočejo vas pozdravljat.

Pridne períle, deb' se učíle
Tudi oprati svoje serce.
Grenke solzice vaše dušice
Bojo omíle, oćedíle.

Dobro ožmite ino zplahníte,
Vmazano ps'ítí bi b'lo gerdó;
Sonce sušílo nam bo perílo,
Belo ko sneg se blíšalo bo.

Prav spokoríti, dobro omíti
Gresniki mormo svoje serce;
Milost bo sjala, serce nam vžgala,
De bo v' ljubezni svetílo se.

J. Lipold.

3. Pesm za Flosarje ali veslarje (1849)

VI.

Pesm za Flosarje ali veslarje.

1. Hit! hit!

Hití le terté vit', sneg se že zlo tali,
Voda z planine nam jaderno dol zversí;
Bomo zvezali — Urno peljali;
Bratec le hit!

2. Glej! glej!

Vezovnek zdelan glej, rive že na viš moli,
Flosarski stol se na fažeh že košati.
Deske so suhe — Ko zimske muhe;
Le terte daj!

3. Čuj! Čuj!

Ti le klopnice in stropnice preč odštej,
Jaz bom dvanajšce in late podergnil zdaj,
Trame in lese — Tudi ponese;
Le kar osnuj!

4. Jur! Jur!

Zdaj le odrini; kok olje bo smučalo,
De le kje sprednik opiknil na kleč ne bo;
Zadnik zaveraj — Dobro upiraj,
Humplaj po žnur!

5. As! as!

Lej ga no! lej ga no! oj ti presueti ptič!
Gre, mi ga verže že kar na ta prvi kleč,
Ali si kermulil — Ali fajfo pulil;
De st'riš ta špas?

6. Kaj! kaj!

Kaj pale čenciš, ali ti na očeh fali,
De kar ne vidiš, kak voda se razgubi
Po celim kleči? — Le kaj še reči,
Grem kar nazaj.

7. Stoj! stoj!

Kolje na ramo! saj bo v enim tuški dol,
Flosari močni smo kakor planijski vol
Na cente pili — Štrukle drobili
Bomo nicoj.

8. Na! na!

Stava profjonska se vidi že, le poglej,
Nam brez kosila prepozno je plut naprej.
H kraju ga rukni — Vero mu smukni,
De zahakla.

9. Juš! Juš!

Reči Martinovski, naj nam nar boljšiga da,
Naj tud pripravi za dvajset peršon mesa;
Štruklov dve skledi — Le ne preblede;
Po tem bo tuš!

10. Dost! dost!

Jedli in pili za dosti smo; le na flos!
Jurka na perviga; ti si mu nar bolj kos.
Još naj bo zadi — Se še le vadi,
Mlada je kost.

11. Zdaj! zdaj!

Žegen Šentjanžev, zdravica naj vsim velja,
Sveti Miklavž nam na vodi pomoč naj da.
Jukali, peli — Bomo veseli;
Le berš na prej!

12. Mat! mat!

Ti pa račun le zapiši; saj me poznaš.
Drevi jih pride deset; de jim lih tak daš.
Vse bom poglihal — Ko bi popihal
Ker pridem zad.

Lipold Ročički

4. Mati per zibeli (1850)

I. MATI PER ZIBELI.

1. Dete, le spančkaj; moj ljubček si ti,
Svoje nedolžne zatisni oči.
Mirno, pokojno krug tebe naj bo;
Muham te branim; le spavaj sladko.
2. Angelci, vsi ljubeznivi ko ti,
So okolj zibke, kjer dete leži.
Angel varh čuje in gledá nate,
De ti nobena stvar škodvat' ne sme.
3. Spančkaj, le spančkaj, počivaj lepó;
Mama po noči per tebi tud' bo.
Mamci prepozno, prezgodaj tud ni,
Ljubezin materna vedno bedi.
4. Ajaj in spančkaj moj sinko sladkó;
Časak ti teče ko čisto zlató.
Serčik preljubi, drugač bo pozáj;
Dram'le te bodo skerbi za naprój.

Drobtince za novo leto 1850.

16

242

5. Mehko počivaj; tvoj atej skerbi
Mami za živež, ki tebe doji.
Kedar odrasteš, ne zabi na to,
Staršam poverni ljubezin lepo.

Lipold Ročički.

5. Verli mož (1850)

II. VERLI MOŽ.

1. Prijatli, prijatelce moje!
Naj štajarc vami milo zapoje
Od zgodbe na sveti — Kok morlo bi vmreti
Že v zibeli dete mladó,
Kob verliga moža ne b'lo.
2. Gospa plemenita in zala
Se svoje dni vunkaj peljala
Po lepi ravnini — Domači dolini
Prek vode po mosti v spreháj;
Povodnja ji brani nazaj.
3. Oblaki se grozno stemnili,
Lijaki 'z pod neba so bili;
Valovi derejo — Vse križam nesejo.
Tud zibelo eto prinesó,
In v zibeli dete mladó.
4. Gospa vídi zibelo plati,
Otroka pa rukce vzdigvati;
Vsa plaha in bleđa — Krog sebe pogleda,
Možakam ponudi sto kron,
Kdor reši otroka, za lon.
5. Mož serčni se hitro izuje,
Po vodi za zibelo pluje,
Valovi se vpíra — Vse milo ozira
Za možam, če pride nazaj?
On zibel privleče na kraj,

6. Ves moker, od mraza se trese,
Vesél gaspej dete prinese:
„Tu ljubčika 'majo — Pa njemu naj dajo,
„Kar meni obljubili so,
„Otroku za deto (erbsno) naj bo.“

Lipold Ročički.

V. NEVESTE SLOVO ¹⁾.

1. Nevesta! konjiči žvenklajo,
Po redi napreženi so,
Cvetličke že svatje imajo,
Potreba je vzeti slovó.
2. Alj tebe zdaj žalost prepada,
Otožnosti serce kipi;
Če ravn' govorila bi rada,
Besedo ti jok zatopi.
3. Vam, oče in mati, zahvalo
V imeni neveste jez dam,
Devico izredli ste zalo,
Nič za zlo! od vas njo peljam.
4. Dobrote ne bo pozabila,
Do smerti hvaležna vam bo,
Za vse bi vas zdaj zalivala,
Alj solze ji milo tekó.

¹⁾ Se péje po M. XXVIII. pesni Matija Ahacelna. V Celovci 1836.

5. Vam bratje in sestre za slovó,
Iz serca vam roko poda,
Perimk bo od zdaj ji na novo,
Ko prišla bo v hišo možá.
6. Alj vender ostane še vaša,
Po rodu je vaše kervi,
Pukozala bo če kdo vpraša,
Kje dom nje starišev stoji.
7. Tovarši in njene družice!
Mladosti protokel je čas;
Ne zabite svoje verbnice,
Tud ona bo pomnila vas.
8. Bogu njo zdaj priporočite,
Naj zakon prav srečen ji da;
Dó srečen stan vi nastopite,
Bo ona prosila Bogá.
9. Vam, stariši, Bog naj poverne
Kar ona odnesla zdaj bo,
Naj žalost v veselje obrne,
Saj ste njo odpravli lepo.
10. Veselje vam daj doživeti
Nad hčerjo ki gre zdaj odhod;
De če vas objíše ob leti,
Pripestje vam ljubi zaròd.
11. Deviski stan boš zapustila,
Poštena od hiše zdaj greš;
Moža se boš zdaj veselila,
Pošteno objeti ga sméš.
12. Od matere si podučena,
Po navku življenje zdaj snuj,
Bod' zvesta in pametna žena,
Le vbogaj moža in pošluj.

13. Za slovo zdravico napijmo
Zdaj tudi domačim ljulcem:
Bog vsliši kar 'z serca želimo:
Dobroto prijateljам vsém.

14. Bog zakonska mlada ohrani,
Daj jima veselo živét',
Nesreče jih angel naj brani,
Naj včakata petdeset let.

Lipold Ročički.

7. Zdravica svetlimu cesarju (1850)

II. ZDRAVICA SVETLIMU CESARJU.

1. Bog ti živi nam cesarja
V lepim cveti mladiga,
Varha ino gospodarja
Naš'ga Franca Jožefa!
Franca ljubezniviga objeti
Bratje! kdo iz serca ne želi
Toljko serčniga cesarja 'meti
Vsaki Avstrijan se veseli.
Kdorkolj si ti, zdravico pij,
Naj nam cesarja Bog živi!

2. Serčno ljubijo pravico,
Dajo sveti véri čast,
Vsakmu skazati pravico
'Majo voljo in oblast.
Puntarijo srečno so vkročali,
Spet pripravili ljubi nam muz

So nam novo vstavo tako dali,
De bo naše prave sreče vir,
Kdorkolj si ti i. t. d.

3. Bog jim daj svetvayce take,
Ki jim pravo svetvajo,
Daj jim zveste tud vojsake:
Avstrija mogočna bo.
Moč jim bode naj sveta pravica,
Njih vodila hodi jim modroč
In ljubézin ljudstva njih družica
Milost hodi vselj njih viokost.
Kdorkolj si i. t. d.

4. Naj sovražniki bežijo
Naj potilne vojske hrup!
Puntarji se naj bojijo,
Mne naj njih navka strop!
Le gosposka modra in pravična
Nas krivice bode branila,
Le pokoršina, če je resnična,
Pravo sreče nam ohranila.
Kdorkolj si ti i. t. d.

5. Sveti cesar naj živijo!
Njim zdravica naj veljá
Kjer naš jezik govorijo,
Kjer Slovenci so doma:
Štajarc, Krajnc, Koróše, Slovaki,
Čeh, Primorc in Dalmatin,
Horvat, Pole, naj pije vsaki
Matere Slovenje sin!

Lipold Bežički.

8. Slovo mladenča ki na vojsko gre (1850)

III. SLOVO MLADENČA KI NA VOJSKO GRE.

1. Bog te obvarj' o domovina zvesta,
Dežela, mojga rojstva žlahen kraj;
Men' je odločena unajna cesta,

Za te vojskvati se odpravljam zdaj.
V žuhirstvu me gosposka je odhrala.
Jez hočem biti tudi zvest vojskák;
Čerstnobe zvirk bo roka moja dala,
Sovražnik men' nasproti bo sromák.

2. Ostanite zdravi moj preljubi oče,
Vaš nauk me spremi kamor se podám.
Bom skerbel, koljkor meni bo mogoče,
De storim čast ino veselje vam.
Vi ljubeznivo ste me izredili,
Oh mnogokrat nadležin sim vam bil;
Alj serčno tud se hote veselili
Zahvale moje dokler bodem živ.

3. Preljubezniva moja draga mati!
Na vaših persih naj še paslomim.
Za slovo nimam družiga vam dati;
Bogu ino Mariji vas zročim.
Težko je meni vas zdaj zapustiti,
Ko bi nar raj hvaležno stregel vam;
Alj najno voljo z božje vselj skleniti
Učil je naj preljubi Jezus sam.

4. Preljubi bratje ino sestre moje,
Vas starišam v pomoč zdaj zapustim.
Lepo imajte stariše vi svoje,
Vse dobro slišati od vas želim.
Nikar za mene preveč ne žalujte,
Saj angel varh povsod per meni je.
Očetu večnemu se izročujte
Ino molite tudi vi za me.

5. Sosedje, znanci, moji vi verstniki,
Bog vas obvarj', vam ljubo zdravje daj,
De bote mi tovarši, pomočniki,
Kdar pride versta jít' tud vam naprej.
Ne strite domovini te sramote,
De bi soldašini se vmikali;

Vojšak za dom in véro poln gorkóte
Je hvale vreden de se počasti.

6. In vi ki bote še doma ostali
Le pridno polje obdelavajte;
In de požegna Bog kar bote sjali,
Boga razžaliti le varjte se.
Tud' rokodel talenta ne zakopli,
Ne bod nemarn in hiti ljubi brat,
De kedar budemo na sodbo stopli,
Bo vsaki nas v nebesih srečen svat.

Lipold Rožički.

9. Od begunov ino tobakarjev (1850)

IV. OD BEGUNOV INO TOBAKARJEV.

1. Od tobakarjev bom zapél,
Mladenči, vas na misel vzél;
Prav zvesto me poslušajte;
Pesem resnična je.	6. Nektir tam v hosti obleži,
Kjer svetih zakramentov ni;
Brez spovedi tam stori smert,
In pekel mu odpert.
2. Brez Boga tobakar živi,
In v cérkvi videti ga ni;
Brez spovedi živi gerdó,
Kaj pa za dušo bo?	7. Cesarju kdor pokorn ni,
Njemu se dobro ne godí;
In kdor gosposke ne spozná,
En tak ni od Bogá.
3. Gorjačo suče in proti,
De se ga človek vsak bojí,
Se brani in ne da prijéti',
Ko volk hoče živéti'.	8. Se tobakarji spuntajo,
Po dva, po tri zakolejo,
Vmorijo kdor jim stopi v bran,
Požgejo mnogi stan.
4. Ker pa zadosi greha stri,
Se tobakar tudi vlovi,
V železje bode zakovan,
Nektir ob glavo djan.	9. Beguni ino vhajovci
So v tobakarski bratovšni;
Bod' Hrovat, Štajarc alj pa
Krajnc,
Bo hitro tat in pjanc.
5. Veliko jih obesijo,
Begunov dost postreljajo,
Veliko jih skuz šibe gre,
Pretepa, de gorjé.	10. Lenuh je vsaki tobakár,
Nesramen hitro vlačugár,
On vinjen gerdo govori,
Počne strašne reči.

11. Boljši cesarju je služil',
Kakor smradliv tobak nosil';
Keršanska le pokorsina
V zveličanje poljá.

Lipold Rožički.

10. Sedanji svet (1850)

I. SEDAJNI SVET.

1. **S**koro de ni za verjeti
Kok se zdaj godi po sveti.
Le premisli vse stanove,
Tadle najdil boš gotove.
Od tih viših nočem peti:
Bi me znali poprijeti.
Oni sami dobro vejo
De izvzeti se ne smejo.
Mnogi je preojster, hud,
Pa gospod predober tud.
2. Mestočani zlo bogati
Vajeni so se bahati,
Nosjo take oblačile
Deb' se 'z enga tri storile.
Toljko žnur naši dajo,
De od sukna več veljajo:
In kar živež njih zadene,
Se bogastvo lahko sklene:
Sto beračev to ne mé,
Kar en tak na dan zajé.
3. Najlejo se tud teržani,
Ki so vsaki dan pijani
Otročaji pa in žena
Zablena je, zapušena.
Mož po kerčmah rogovili:
„Pojmo, pravi, bomo pili!“
Pridge let' no dan ne čuje,
Rokodelstvo omaguje
In' na slednje kaj ima?
Kruha prosí in peklá.
4. Kmete, naj bi rajni vstali,
Za gospódo bi deržali;
Take nosjo oblačila,
Žene v locni šroke krila.
Težko kdo zdaj stan ogoni;
Tako knezi in baroni
Tenke sukne so nosili
Ino v žametí hodili;
Zdaj njo nosi kmeta sin,
Hlapec, dekla maršulin.
5. Ako v kako kerčmo gremo,
Se le prevzetijo zvemo,
Vidimo vse sorte prate,
Pomoránčec zravni salate.
Mnogotere so starine
In v butelah laške vine.
Vino černo in rumeno
Bo na mizo prinešeno.
Komu se pripravlja to?
To kosilo kmetčko bo.
6. Ni kosilo brumne Marte;
Glej na miz' čveterc kvarte
Za kinezlat', tarokirat'
Za trišakat' trapulirat',
Za nasekati človeka
De se kraspa ino veka,
Če nesreča ga zadene,
In goljufam se ne vgene.
Zadni penes tam zgubi,
Ki mu v žepi še tiči.
7. Kdar je praznik nar svetejši
Delajo pa nar gerdejši.
Mnogi se tako nalije,
De gerdo ko žvina vpije.
Bajka kluse ino tira,
Tepe ino ne zavira.
Kdor se hitro ne pritukne,
Ga udrihne in prismukne.
Naj bo kmetič alj gospód,
Vsakiga divjak se lot'.
8. Glejte, kaka je družina,
Huj razvajena ko žvina.
Pikra ino besedliva,
Zberliva in zapravliva.
Hlapeci majo gerdo znanje,
Dekle skrivno vlačuganje.
Spol zi spolam se razvadi,
De se vidjo preveč radi,
In kar pride 'z tih reči,
To naj zibel govori.
9. Zdaj postranski otročiči
So nar hujši zreli ptičiči.
Oče po navadi zbegne,
Mati jih učiti' ne vtegne.
Zrastejo brez vsiga nauka,
Ne privadjo se opravka.
In ker v službo se podajo,
Delať celo kaj ne znajo.
Oj prevbogi si ti kmet!
Krať le znajo ino klet'.
10. Bratje! tak ne smé več biti;
Svet se mora spokoriti,
Roke hočmo si podati,
Greha sami se varvati.
Deca hočmo v strahi meti,
Slabih posloy ne terpeti,
Varvat' slabe tovaršije
Vganjat gerde ciganije.
De nam bo vse to mogóč,
Daj nám Bog svojo pomóč!

Lipold Konečni.

11. Pjancam žganopivcam (1850)

II. PJANCAM ŽGANOPIVCAM¹⁾.

1. Ljudstvo pije zdaj žganjico:
En bokal že za petico
Daja ga oštirska roka.
Glejmo stariše, otroka,
Ktiro v lituž pripeljajo,
Mu že žganja piti dajo.
Stari, mladi žganja pjani
Niso Turki ne kristjani,
Svinja nima gerši rive
Kakor taki žganopive. | 2. Pohujslivost je velika
Preopitiga jezika.
Na poboj in kreg naganja,
Piha ogenj prešestvanja.
Pjanc se verže na tatvino,
Krade žito, dnarje, vino;
Kér mu kraje ni po volji,
Tudi ropat gre okoli.
Kdor mu 'z dobriga ne da,
Pjancic tudi vbije ga. | 3. Pjanc se redko strezen vidi,
Vsaki dan se huje spridi.
Opominvanju žganjuli
So vsi merzli ino gluhi.
Cérkev njih so ošterije,
Tam se noč in dan prepije.
Zanemarijo kmetijo,
Tam zažrejo domačijo.
Žganja jim zadosti ni,
Dokler 'z gerla ne gori. | 4. Če bi trupla že zgorele,
Deb' saj duše se otele!
Alj pijanc se spreoberne
Tokrat, ko se v jamo zverne.
Z otročaji vboga žena
Joka srota zapušena,
Nima živeža ne strehe,
Čuti rajnga moža grehe;
Mož ji dolge zapusti,
Pa otroke v revšini. | 5. Mnoga ves je pogorela,
Kedar pjanc ne ve kaj dela.
Mnoga hiša že zažgana,
Ko je bila glava pjana.
Pjanc ko že ne more piti
Še tobak hoče kaditi.
Naj bo gumno, naj bo štala,
Tam se pjanc po kermi vala
Ino z pipo zasmudi;
Tako on in terg zgori. | 6. Kakor grozovitna kuga
Pjanost v naših dnevih žuga
Nam popačiti mladino,
Clo izpriditi družino.
Ljudstvo bode obdivjalo
In poštenje clo nehalo
Kteri v žganje se zgubijo,
Žganja več ne opustijo;
Čaka jih nesrečna smert,
Pekel takim je odpert.
Lipold Ročički. |
|---|--|--|---|--|---|

¹⁾ Se peje kakor poprejna „M. I.“

12. Od komunistov (1850)

III. OD KOMUNISTOV.

1. Svet misli si zlo premetén,
Od vsih strani jako učén.
Že vsak lenuh gospod će bit',
Vsak potepuh starino pit'. | 2. Kar pridni so pridelali
Se komunistam lastno zdi
„Saj, pravijo, vsi bratci smo,
„Kar gleštamo je vsih blagó.“ | 3. „Kar si poerbal, tvoje ni,
„To slisi tud med vse ljudi.
„Kar ti v darilo si dobil,
Boš ravno tak med nas delil.“ | 4. „Tak vbožnih ljudi več ne bo,
„Vsi lahko tak bogati so.
„Kar si prihraniš, pridobiš
„Zopet med druge razdeliš.“ | 5. „Posestva tvojiga več ni
„Kakor dozdam pod ključami;
„Razložka stanov več ne bo.“
Tak komunisti hočejo. | 6. Vsi so gospodje in gospé;
Kaj 'z tuga bo, vsak lahko vé:
Kedar požerto vse blagó,
Po tím sromak tud vsaki bo. | 7. Lenuh ni sjal, tud nima žret'
Kar je pridelal priden kmet;
Pokaj bi potepuh zapil
Kar je gospod si pridobil? | 8. Mestlan, teržan dost' truda ma,
Ki rokodeli, barantá;
Naj vživa kar pridelal je,
Ne potepuh ki križam gre. | 9. Na kmete se zanašajo,
De tumpci z njim' potegnejo;
Alj Bog je kmetu glavo dal,
De bo goljijo berš spoznal. | 10. Katolska véra nas uči
De Bog talente razdeli,
Da en'mu dva, pa drug'mu pet,
Ne vsakmu en'ga, ne desét. | 11. O komunist, poberi se!
Tvoj nauk slepár iz pekla je,
Ljubezin Bog od nas želi,
Ne pa oropati ljudi. |
|--|---|--|---|---|---|--|--|--|---|--|

12. Le pridno radi delajmo,
In vbogim pa pomozimo;
To nas uči keršanski nauk,
To je srečnih ljudi opravl.

Lipold Ročički.

13. Otroci na paši (1851)

XV. OTROCI NA PAŠI.

1. Gmajne so lajne pregrešnih reči,
Škoda, hudoba se po njih godí:
Žvina poškodje, pohujša mladost;
Majhen dobiček, pa velka norost.
2. Kak' se na paši otrok zaderží,
Starišem večidel znano še ní.
Žvino preteple in gon' senterlje,
De se do sit'ga nikolj ne najé.
3. Glejte, na gmajnah kaj žvina terpi!
Še za desetero živeža ni,
Pa jih po sto ino sto naženó
De se na senci v vročini pekó.
4. Ovce in krave naženejo skup,
Vole in svinje, de delajo hrup.
Eno pred družim u skoke leti,
Namesti kerme le žlake dobi.
5. Mnoga kobilica, konj in žrebé,
Zdravo iz hleva na pašnike gre;
Tamo mu ptuj konj odbije nogó,
Ju po treh nogah šantuje dāmó.
6. Krave in voli se bódejo tok
De mnogotiro tam pride ob rog.
Žvina pogosto na paši zbolí,
Ker od sosedne bolézin dobi.
7. Pač bolj je gmajne lepo razdelit',
Žvino pa v hlevih prav čedno redit',
Več bode travnikov, več bo gnojá;
Lepši bo polje in več bo blagá.
8. Gmajna in paša otroke mudí,
De jih ni v šolo, ni v cérkuv ljudi.
Otrok terpinčič' navadi se žvad,
Hoče odrášen tud' starše strahvat'.
9. Tamo po pašah od spolov obéh
Dela se skrivaj gerdoba in greh;
Otrok se vadi hudobnih reči,
Kterih se žive dni več ne znebi.
10. Ljubi očetje, skerbite za to,
V škodo otrokam de paša ne bo;
Lahko otroci požvinijo se,
Kedar brez navka pri žvini stojé.
11. Otrok za šolo hvaležno vam bo,
Vam povernilo ljubezin lepó.
Kar bote plačali, plačal vam Bog,
On ki je porok za dolge otrok.

Ljúbl. Ročički.

14. Moškemu spolu (1851)

VI. MOŽKEMU SPOLU.

1. Veliko možkih najde se,
Ko jih le kost in koža je,
Ni na jih barve, ni mesa;
Kdo jih tak okebrá?
Po noči ne počivajo,
Se gonijo okrog,
Njih smerdókvre strijo to,
De oni bleđi so.
2. Nektér je žalosten močnó,
Bo težko kdaj vesel,
Nja drago pokopali so,
Vso mlado je mraz vzél.
Nektér kvartá, vse zaigrá,
Spet drug' zapije vse;
Zdaj zguba ga pri sercu žge,
Ker bos in lačen je.
3. Spet tretji zdrav in močen je,
Pa vendar se solzi,
Zna vsako delo, vé za vse,
Pa v praznim strahu ž'vi;
Priženiti se mu ne da
Na prodaj zemlje ni,
Zdaj pa na versto iti 'mu,
Soldašne se boji.
4. Zakaj se žolda pa boji
Mlad, čerstev korenjak?

(*) V berkovih; to je v berkih ali v mostačih pod nosom.

Tam vse potrebno saj dobi,
Tam se časti junak?
Pokoršina mu ne diši;
Doma razvadi se,
Za to se vojske on boji,
Ker svoje volje je.

5. Ves okernohan in potrén,
V jutro prikrade se
Mladenč ves siv in pa odrén;
Kaj le sromaku je;
To stori vino in pa raj,
Pretep ino pobój,
Mladenča spravi to na kraj;
On je vbijavec svoj.

6. Zdravico modremu možú,
Ki 'z mlad'ga prav ravna;
Pošteno služi on Bogu
In Bog mu srečo da.
Po grešnih potih sreče ni;
Zastonj za njoj letiš.
Pred grešnikom sreča beži
Le pošten njo dobiš.

Ljudež Rožički.

15. Dekliška modrost (1854)

IX.

DEKLIŠKA MODROST.

1. Dokler cvetemo dekliči,
Nas svatujejo fantiči;
Se postara nam obraz,
Več ne marajo za nas.
2. Samo dokler smo še mlade,
Snubcom zuli ž'vot dopade,
Nam premine rožni cvet,
Noče nas noben imét.
3. Kak nevarno vesovanje,
Vso ponočno šepetanje,
Z drugim spolom se pečat'
Zapeljivcom se podát!
4. Sestre! znanja se varujmo,
Čast deviško prav poštujmo,
Da nam glavec rožmarin
V krono zmeni božji stn.
5. Po deviško ovenčano
Bomo enkrat pokopane;
Naše duše bo vesel
Naš nebeški ženin vzél.

Ljudež Rožički.

XI.

V e n č a n j e.

Res čudo prelepa — navada zori,
 Da venec se spleta — in pušle stori
 Vesela prigodba — svoj pušle ima,
 Tud žalostno roža — otožno venčá.

Nov dete rojeno, — kšc keršeno ni,
 Bo z rožcam vpleteno, — že pušle dobi,
 Pri kerstí, glej, k sveči — se takšnemu da,
 Ko zraste pa večí — ga v rokcah ima.

Na persih dekličem — cvet rožni diši;
 Na kapcah fantičem — prijazno smeji;
 Kje likof od dela, — se pušle podá,
 Je slova vesela, — svoj naglicé ima.

Če kdo je povabljen — v svet zakonski stan,
 Veselo bo zgrabljen, — in ves ovenčán;
 Alj tudi dekličí, — ki v kloster gredó,
 In tak tud fantičí — vsak venec dobó.

Požavhana glava — se tud veseli,
 Če dojde ta prava, — da venec dobi;
 Svetniške venčajo — dekličí večkrat,
 In križan'mu dajo — lep kranecleček zlat.

Še pušle leskeče, — ki tacmu bo dan,
 Ki bode iz ječe — pa k smerti pelján;
 Mertvaška tud truga — svoj pušle dobi,
 Alj solza je druga, — ki ga poroší.

Ko pušleček vežeš, — ko venec snovaš,
 Ker vertnice režeš, — in z rožcam' jgraš:
 Le zmislí na dušo — da ne posmuči
 Na jalovo pušo, — kjer rožic nié ni.

Le brunnim dušicam — se pušle tam da,
 Svetnikom svetnicam — zlat venec snova;
 Hudobnim smerdlivi — tam ogenj gorí;
 Pošteno tu zivi, dne smukneš k jim tí!

Lipold Petička.

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Žalec, 13. septembra 2013

Špela Antloga